

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Austėjos Meilutės,
II kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

**Magistro darbas
Bausmės skyrimas juridiniam asmeniui**

Vadovas: partnerystės prof. dr. Pranas Kuconis

Recenzentas: prof. dr. Jonas Prapiestis

Vilnius

2019

TURINYS:

ĮVADAS.....	3 – 5 psl.
1. JURIDINIŲ ASMENŲ BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SAMPRATA.....	6 – 21 psl.
1.1. Juridiniai asmenys, kaip baudžiamosios atsakomybės subjektai.....	6 – 14 psl.
1.2. Bausmių, skiriamų juridiniams asmenims, rūšys.....	14 – 19 psl.
1.3. Baudžiamojo poveikio priemonės, skiriamos juridiniams asmenims.....	19 – 21 psl.
2. BAUSMĖS SKYRIMO JURIDINIAMS ASMENIMS YPATUMAI.....	22 – 43 psl.
2.1. Bausmės skyrimo taisyklės taikomos juridiniams asmenims.....	22 – 28 psl.
2.2. Aplinkybės, į kurias atsižvelgiama, parenkant bausmę juridiniam asmeniui.....	29 – 31 psl.
2.3. Lengvinančių ir sunkinančių aplinkybių vertinimas juridiniams asmenims.....	32 – 37 psl.
2.4. Bendrininkavimo vertinimas skiriant bausmę juridiniam asmeniui.....	37 – 43 psl.
3. JURIDINIO ASMENS ATLEIDIMAS NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS.....	44 – 47 psl.
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	48 – 50 psl.
LITERARŪROS SĄRAŠAS.....	51 – 57 psl.
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	58 psl.
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	59 psl.

IVADAS

Teismas, už įvykdytas nusikalstamas veikas, juridiniams asmenims gali paskirti vieną iš bausmių, kurios yra numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso¹ (toliau – BK) 43 straipsnyje: baudą, juridinio asmens veiklos apribojimą ar juridinio asmens likvidavimą. BK nėra detalizuota, kokiais kriterijais vadovaujantis turi būti skiriama tam tikra bausmė juridiniam asmeniui, todėl teismai, skirdami bausmę, turi vadovautis bendrosiomis šio kodekso normomis, reglamentuojančiomis bausmių skyrimo klausimus bei suformuota Lietuvos teismų praktika.

Darbo aktualumas. BK yra įtvirtintos bendrosios bausmių skyrimo taisyklės, tačiau jos yra daugiau orientuotos į bausmės skyrimą fiziniams asmenims. Iš BK turinio nėra aišku, kokios normos yra aktualios bei taikytinos ir juridiniams asmenims. BK nėra numatytų specialių normų, kurios reglamentuotų bausmių skyrimo taisyklės juridiniams asmenims, todėl paliekama visiška diskrecija teismui spręsti, kuo vadovaujantis skirti juridiniam asmeniui vienokią ar kitokią bausmę. Atsižvelgiant į juridinių asmenų resursus, veiklos vykdymo mastą, darbuotojų skaičių, juridinių asmenų nusikalstamos veikos gali būti daug pavojingesnės nei fizinių asmenų (pvz.: mokesčių nesumokėjimas, kiti finansiniai nusikaltimai). Todėl, bausmių skyrimas juridiniams asmenims yra ypatingai aktualus kovojant su didelio masto nusikaltimais tam, kad paskirta bausmė juridiniam asmeniui būtų veiksminga, atgrasinti nuo nusikalstamų veikų darymo bei būtų įgyvendinti kiti bausmės tikslai. Juridinių asmenų steigimo procedūra nėra sudėtinga, prieinama kiekvienam, nereikalaujanti specialių žinių. Lietuvoje juridinių asmenų skaičius vis auga, dėl ko analogiškai daugėja ir juridinių asmenų nusikalstamų veikų.

Darbo originalumas. Lietuvos baudžiamojoje teisėje bausmės skyrimo juridiniams asmenims klausimai yra mažai analizuoti, bausmės skyrimo juridiniams asmenims reglamentavimo BK iš viso nėra. Teisinėje literatūroje galima rasti tik tam tikrų šios temos aspektų analizę, kuriuos nagrinėjo Romualdas Drakšas, Edvardas Sinkevičius, Deividas Soloveičikas. Magistro darbų šia tema nebuvo rašyta. Yra tik keletas darbų, kuriuose buvo nagrinėti juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės klausimai, ir bausmės skyrimas paliestas tik kaip vienas iš aspektų. Šiame darbe bus susisteminta informacija bausmės skyrimo juridiniams asmenims klausimais, aptarti BK įtvirtinti bausmių skyrimo pagrindai, taip pat aptarta naujausia teismų praktika, kuri iki šiol nebuvo analizuota. Šiame darbe nebus aptarti juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės atsiradimo pagrindai ar

¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741;

bausmių vykdymo ypatumai, jau paskyrus bausmę juridiniam asmeniui. Darbe bus analizuojami tik su bausmės skyrimu susiję klausimai. Analizuojama, kokiais pagrindais vadovaujantis teismas parenka bausmę juridiniam asmeniui, į kokias aplinkybes yra atsižvelgiama skiriant bausmę, kurios BK nuostatos yra aktualios juridiniams asmenims skiriant bausmę.

Darbo objektas. Bausmės skyrimo juridiniam asmeniui reglamentavimas bei taikymas praktikoje.

Darbo tikslas: Atskleisti bausmių skyrimo juridiniams asmenims reglamentavimą bei ypatumus.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti juridinio asmens, kaip baudžiamosios teisės subjekto, specifiką;
2. Išanalizuoti juridiniams asmenims Lietuvoje skiriamas bausmes bei baudžiamojo poveikio priemones, palyginti su užsienio valstybėse taikomomis bausmėmis;
3. Išsiaiškinti, kokiomis aplinkybėmis vadovaudamasis, teismas paskiria juridiniam asmeniui bausmę;
4. Išanalizuoti BK įtvirtintas bausmės skyrimo taisykles, nustatyti jų aktualumą bei taikymą juridiniams asmenims;
5. Nustatyti lengvinančias bei sunkinančias aplinkybes, į kurias teismas atsižvelgia, skirdamas bausmę juridiniam asmeniui;
6. Išanalizuoti kaip vertinamas bendrininkavimas, skiriant bausmę juridiniams asmenims;
7. Išanalizuoti juridinio asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus.

Tyrimo metodai:

1. **Loginis bei analitinis metodas.** Analizuojama įvairi teisinė literatūra, moksliniai straipsniai, Lietuvos ir užsienio valstybių teisės aktai, Lietuvos teismų praktika.
2. **Lyginamoji analizė.** Naudojama vertinant Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamųjų kodeksų turinį bausmės skyrimo juridiniam asmeniui klausimais.
3. **Teismų praktikos analizė.** Lietuvos teismų praktika analizuojama viso darbo dėstomojoje dalyje.

4. **Dedukcinis metodas.** Taikomas sistemingai parašyti darbą bei pateikti logiškas išvadas.

5. **Indukcinis metodas.** Taikomas formuojant darbo išvadas.

Svarbiausi darbe naudojami šaltiniai: įstatymai, Baudžiamojo kodekso komentaras, Baudžiamosios teisės vadovėlis, Lietuvos Respublikos teismų praktika, Lietuvos autorių – D. Soloveičiko, G. Švedo, D. Drakšto, G. Šulijos, V. Šulijos, darbai.

1. JURIDINIŲ ASMENŲ BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SAMPRATA

1.1. Juridiniai asmenys, kaip baudžiamosios atsakomybės subjektai

Juridinis asmuo tai išvestinis iš fizinio asmens teisinis subjektas, todėl BK daugiau dėmesio skiriama fiziniams asmenims ir yra tik specialūs straipsniai, skirti juridiniams asmenims. Nors juridinis asmuo yra laikomas pilnaverčiu bei atskiru baudžiamosios atsakomybės subjektu, tačiau jo veiksmai yra neatsiejami nuo fizinio asmens. Juridinis asmuo nėra materialus ir pats vienas negali padaryti nusikalstamos veikos ar atlikti kitų savarankiškų veiksmų, todėl fizinio ir juridinio asmens atsakomybė yra neatsiejama. Esminė sąlyga kilti juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei – fizinio asmens veikimas juridinio asmens vardu ir interesais. Taigi, esant šiai sąlygai atrodo, kad visos BK nuostatos gali būti taikomos ir juridiniams asmenims. Tačiau juridinis asmuo Lietuvoje yra vertinamas kaip atskiras baudžiamosios atsakomybės subjektas bei turi specifinius požymius. Automatinis BK normų taikymas juridiniams asmenims, kurios yra taikomos fiziniams asmenims, paneigtų juridinio asmens subjektiškumo esmę. Todėl, skiriant bausmę juridiniam asmeniui, svarbu atsižvelgti į jo subjektiškumą bei ypatumus.

Juridinio asmens, kaip baudžiamosios teisės subjekto, problema buvo nagrinėjama jau nuo XX amžiaus pradžios. Civilinės teisės moksle yra išskiriamos dvi svarbiausios teorijos: fikcijos ir realybės². Šios teorijos buvo iškeltos bandant atskleisti juridinio asmens kaip subjekto esmę. Vadovaujantis fikcijos teorija, vienintelis galimas teisės subjektas yra fizinis asmuo, kai, tuo tarpu, juridinis asmuo yra tik dirbtinai sukurtas subjektas. Manoma, kad juridinis asmuo pats iš savęs negali turėti veiksnumo, veiksnumą gali turėti tik fiziniai asmenys, kurie ir sudaro juridinio asmens valdymo organus. Vadovaujantis šia teorija, juridinio asmens patraukimas baudžiamojon atsakomybėn nėra galimas, nes nėra pripažįstamas toks teisės subjektas. Pagal realybės teoriją, juridinis asmuo yra laikomas pilnaverčiu teisės subjektu, kuris savo vykdomoje veikloje turi vieningą valią. Juridinių asmenų siekiai gali nesutapti su fizinių asmenų atskira valia, todėl tie fiziniai asmenys ir veikia juridinio asmens vardu ir interesais. Realybės teorijos šalininkai mano, kad juridinis asmuo yra pilnai veiksnus ir gali būti pilnaverčiu teisės subjektu, kaip fizinis asmuo.

Juridinių asmenų baudžiamajai atsakomybei reglamentuoti yra paskirtas BK 20 straipsnis. Pažymėtina, kad tai yra BK vienintelis straipsnis, skirtas išimtinai juridiniams asmenims. Šiame straipsnyje numatyta, kad juridinis asmuo gali atsakyti tik už tas veikas,

² DRAKŠTAS R. *Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problematika*, 2004;

už kurių padarymą specialiojoje dalyje, numatyta juridinių asmenų atsakomybė, už kitus nusikaltimus juridinis asmuo atsakyti negali. Taip pat, numatyta, kad juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tokiu atveju, kai veika padaryta juridinio asmens naudai ar interesais, nepriklausomai nuo to, ar fizinis asmuo veikė įmonės vardu ar individualiai, jeigu jis eidamas vadovaujančias pareigas turėjo šias alternatyvias teises: 1) atstovauti juridiniam asmeniui; 2) priimti sprendimus juridinio asmens vardu; 3) kontroliuoti juridinio asmens veiklą. Šiame straipsnyje, įtvirtinta nuostata, kad juridinis asmuo gali atsakyti ir tokiais atvejais, kai nusikalstamą veiką padarė juridinio asmens darbuotojas arba įgaliotas asmuo. Ši atsakomybė gali kilti tik tokiu atveju, kai veika padaryta atstovaujančio/kontroliuojančio/sprendimus priimančio asmens nurodymu arba dėl tokio asmens nepakankamos priežiūros. Taip pat, juridiniam asmeniui gali kilti atsakomybė už kito kontroliuojančio ar atstovaujančio juridinio asmens veiksmus.

BK 20 straipsnyje, nurodyta, kad juridinio asmens atsakomybė nepašalina fizinio asmens atsakomybės, o fizinio asmens atsakomybė ar net atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės nepašalina juridinio asmens atsakomybės. Taigi, nors veika yra atliekama vieno asmens, fizinio ir juridinio asmens atsakomybė nėra tapati. Pagal BK juridiniu asmeniu laikoma 1) valstybės ir savivaldybės įmonės; 2) viešosios įstaigos, kurių savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė; 3) akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės, kurių visos akcijos, ar jų dalis, nuosavybės teise priklauso valstybei ar savivaldybei. Pagal BK, juridiniu asmeniu nėra laikoma: valstybė, savivaldybės institucijos bei tarptautinės viešosios organizacijos. Tokios nuostatos laikosi ir kitos valstybės savo baudžiamuosiuose įstatymuose, pavyzdžiui Prancūzijoje, Estijoje, Nyderlanduose³ valstybė nėra laikoma baudžiamosios teisės subjektu.

Slovakijos baudžiamajame kodekse⁴ juridinio asmens atsakomybės reglamentavimas yra gana panašus. Jame numatyta, kad juridinio asmens turtas gali būti konfiskuotas, kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo 1) turėjo teisę atstovauti juridiniam asmeniui; 2) galėjo priimti sprendimus juridinio asmens vardu; 3) kontroliavo juridinio asmens veiklą; 4) turėjo teisę kontroliuoti juridinio asmens veiklą ir, dėl aplaidumo ar nepakankamos priežiūros, buvo įvykdyta nusikalstama veika. Latvijos baudžiamajame kodekse⁵ numatyta, kad už fizinio asmens padarytą nusikaltimą, juridinis asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik tuo atveju, kai veikiama juridinio asmens interesais, naudai arba dėl

³ DRAKŠAS, R.. *Ar pagrįstai ribojamas juridinių asmenų, kurie gali būti laikomi baudžiamosios atsakomybės subjektais, ratas?* Jurisprudencija, 2011, 18(4), p. 1505-1507;

⁴ *Criminal Code of the Slovak Republic* (2005) [interaktyvus] <
https://www.legislationline.org/download/id/3763/file/Slovakia_CC_2005_en.pdf>;

⁵ *Criminal Law of the Republic of Latvia* (1998, amended 2018) [interaktyvus] <
https://www.legislationline.org/download/id/8266/file/Latvia_CC_1998_am2018_en.pdf>;

nepakankamos kontrolės bei priežiūros. Estijos baudžiamajame kodekse⁶ yra numatyta, kad juridinis asmuo įstatymų nustatytais atvejais gali atsakyti už juridinio asmens organo, nario ar kito kompetentingo atstovo veiksmus.

BK nepateikia atskiro juridinio asmens apibrėžimo, todėl, vertinant juridinį asmenį, kaip baudžiamosios atsakomybės subjektą, vadovaujamasi civilinės teisės nuostatomis. D. Soloveičiko nuomone, juridinio asmens, kaip baudžiamosios atsakomybės subjekto, požymius reikėtų aiškinti taip, kaip jie yra suprantami ir civilinėje teisėje⁷. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.33 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta juridinio asmens sąvoka ir jos apibrėžimas „*Juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme*“, CK 2.34 – 2.35 straipsniuose bei 2.50 straipsnio 4 dalyje yra detaliau atskleidžiama juridinio asmens samprata bei juridinio asmens subjekto rūšys⁸. Lietuvos teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad aiškinant juridinio asmens sampratą baudžiamosios teisės kontekste, būtina remtis civilinės teisės nuostatomis, reglamentuojančiomis juridinio asmens sampratą⁹. Taigi, vertinant juridinį asmenį kaip baudžiamosios atsakomybės subjektą, ne mažiau yra svarbios ir civilinės teisės nuostatos.

Vertinant juridinių ir fizinių asmenų baudžiamosios atsakomybės reglamentavimą, pastebima, kad „*juridinio asmens, kuris įtariamas arba kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, teisinis statusas baudžiamajame procese yra identiškas fizinio asmens – įtariamojo arba kaltinamojo – statusui tiek teisių, tiek ir pareigų požiūriu*¹⁰“. Pagal Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 388 straipsnio 4 dalį, juridinio asmens atstovas baudžiamajame procese turi tokias pačias teises, kurias turi kiekvienas įtariamasis, kaltinamasis¹¹. Lietuvoje juridinis asmuo turi absoliutų subjektiškumo pripažinimą ir yra lygiavertis teisės subjektas fiziniam asmeniui. Lietuvos teismų praktikoje, taip pat, laikomasi nuostatos, kad juridinis asmuo yra savarankiškas teisės subjektas. Taigi, juridinis asmuo, ne tik civilinėje, bet ir baudžiamojoje teisėje, laikomas savarankišku subjektu, turinčiu tokias pačias teises kaip ir fizinis asmuo.

⁶ *Criminal Code of the Republic of Estonia* (2001, amended 2019) [interaktyvus] <https://www.legislationline.org/download/id/8244/file/Estonia_CC_am2019_en.pdf>;

⁷ SOLOVEIČIKAS, D. *Šiuolaikinės juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės realizavimo doktrinos*; Teisė, 2003 m., p. 141;

⁸ *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas*. Valstybės žinios 2000-09-06, Nr. 74-2262;

⁹ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-294/2008;

¹⁰ ŠVEDAS, G. *Kai kurie probleminiai juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės aspektai Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje ir baudžiamosios justicijos doktrinoje. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 103

¹¹ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas* Valstybės žinios, 2002-04-09, Nr. 37-1341;

Juridinis asmuo, kaip baudžiamosios atsakomybės subjektas, turi savo charakteristiką: atskirą organizacinę politiką, kultūrą, valdymo ypatumus. Tiek viena organizacija, tiek kelios įmonės gali formuoti įmonės kultūrą, tam yra skiriama nemažai lėšų bei darbuotojų laiko, kad būtų sukurta specifinė organizacinė kultūra įmonėje¹². Juridinių asmenų vykdomoje veikloje yra formuojamos tam tikros vertybės, egzistuoja specifinė darbuotojų motyvacinė sistema ir tokiu būdu yra sukuriama konkretaus juridinio asmens organizacinė kultūra. P. H. Bucy nuomone, viena iš organizacinės kultūros rūšių yra tokio tipo įmonė, kuri pati iš savęs skatina daryti nusikalstamas veikas, t.y.: įmonės darbuotojai tiesiogiai ar netiesiogiai yra skatinami nusižengti baudžiamajam įstatymui¹³. Taigi, nekyla abejonių kaip juridinis asmuo turi savo identitetą, charakteristiką, organizacinę kultūrą, taip pat gali būti pavojingas valstybei/visuomenei, todėl yra pripažįstamas pilnaverčiu baudžiamosios atsakomybės subjektu.

Tarptautinėje teisėje juridinis asmuo taip pat yra laikomas pilnaverčiu subjektu, tai patvirtina Europos žmogaus teisių teismo praktika¹⁴, kurioje išaiškinta, kad juridinis asmuo gali remtis žmogaus teise į bylos išnagrinėjimą per trumpiausią terminą ir ginti savo teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos¹⁵ pirmajame protokole įtvirtinta, kad nuosavybės teisės apsauga garantuojama kiekvienam tiek fiziniam, tiek juridiniam asmeniui. Taigi, tarptautinėje teisėje, laikomasi realistinės teorijos ir visuotinai pripažįstamas juridinio asmens kaip teisės subjekto statusas.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „*juridinio asmens specifika suponuoja ir atitinkamų jo baudžiamosios atsakomybės pagrindų bei sąlygų nustatymą BK, inter alia tai, kad pagal BK juridinio asmens atsakomybė atsiranda tik tada, kai nusikalstamą veiką jo naudai arba jo interesais (arba tik jo naudai) padaro fizinis asmuo, turintis tam tikrų požymių, kurie jį sieja su juridiniu asmeniu. Taigi norint juridinį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn būtina nustatyti, ar buvo padaryta atitinkama fizinio asmens nusikalstama veika. Vadinasi, BK 20 straipsnio 1, 2, 3 dalyse įtvirtintas teisinis reguliavimas negali būti traktuojamas kaip reiškiantis, kad juridinis asmuo gali atsakyti ir nenustačius nusikalstamos veikos*¹⁶“. Taigi, vadovaujantis Lietuvos Respublikos

¹² SOLOVEIČIKAS D. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė*, 2006, p. 72;

¹³ BUCY P. H. *Corporate Ethos: A Standart for Imposing Corporate Criminal Liability* // *Minnesota Law Review*, 1991, p. 1128-1129.

¹⁴ *Periscope v. France* (11760/85) [1992] ECHR 43 (26 March 1992);

¹⁵ *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija* // Žinios, 1995, Nr. 40-987;

¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 nutarimas „*Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*“ // Valstybės žinios, 2009, Nr. 69-2798; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012; Lietuvos Aukščiausiojo

Konstitucinio Teismo išaiškinimu, juridinio asmens ir fizinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra neatsiejama ir nenustačius nusikalstamos veikos fiziniam asmeniui, juridinio asmens patraukimas baudžiamojon atsakomybėn, tampa neįmanomas. Tačiau, BPK 390 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta nuostata, kad „jeigu baudžiamoji byla dėl juridinio asmens nagrinėjama atskirai, teismas priima nuosprendį tik dėl juridinio asmens. <...> Juridiniam asmeniui priimtas nuosprendis nesaisto fizinio asmens baudžiamąją bylą nagrinėjančio teismo, jeigu tokia byla nagrinėjama atskirai“¹⁷. Taigi, BPK numatyta galimybė traukti baudžiamojon atsakomybėn juridinį asmenį atskirai nuo fizinio asmens. Vertinant šią BPK nuostatą, įmanoma situacija, kad juridinis asmuo bus patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, o fizinis asmuo kitoje byloje, dėl tos pačios nusikalstamos veikos, bus išteisintas.

BPK 387 straipsnio 3 dalyje¹⁸ yra nustatytos sąlygos, kai procesas, dėl nusikalstamos veikos juridiniam asmeniui, gali būti pradamas ar tęsiamas atskirai nuo jo naudai ar interesais nusikalstamą veiką galimai padariusio fizinio asmens: 1) kai dėl fizinio asmens nusikalstamos veikos suėjo senaties terminas, tačiau šis terminas dėl juridinio asmens dar nėra pasibaigęs; 2) kai fizinis asmuo yra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės; 3) kai fiziniam asmeniui įsiteisėjo teismo nuosprendis dėl to paties kaltinimo; 4) kai bylos nagrinėjimas fiziniam asmeniui sustabdomas ar nutraukiamas dėl to, kad jam po nusikalstamos veikos padarymo sutriko psichika ir dėl to jis negali suvokti savo veiksmų; 5) kai fizinis asmuo mirė ir dėl to jam procesas nepradedamas arba nutraukiamas; 6) kai kompetentinga užsienio valstybės institucija neduoda leidimo fizini asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn; 7) kai fizinis asmuo pasislepia nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo arba jo buvimo vieta nežinoma; 8) kai fizinis asmuo yra ne Lietuvos Respublikoje ir vengia atvykti į teismą, o teismas nusprendžia juridiniam asmeniui bylą tęsti, o fiziniam asmeniui atidėti bylos nagrinėjimą; 9) kai ikiteisminio tyrimo metu prokuroras, o teismo proceso metu bylą nagrinėjantis teismas priima sprendimą atskirti juridinio asmens ir jo naudai ar interesais nusikalstamą veiką galimai padariusio fizinio asmens bylą, jei manoma, kad tokiu atveju procesas dėl juridinio arba dėl fizinio asmens galės vykti sparčiau; 10) kai

Teismo nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-620-677/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 2K-7-8-788/2018, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 2K-7-30-788/2017, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 2K-7-28-303/2017, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 2K-277/2014, Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis byloje Nr. 2K-646/2012, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 2K-345/2011, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 2K-269/2010, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 2K-582/2010;

¹⁷ Lietuvos Respublikos Baudžiamojame proceso kodekso 387,390 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas Nr. XII-2781, Valstybės žinios, 2016-11-10, Nr. 2016-26877;

¹⁸ Lietuvos Respublikos Baudžiamojame proceso kodekso 387,390 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas Nr. XII-2781, Valstybės žinios, 2016-11-10, Nr. 2016-26877

sudėtinga juridinio asmens valdymo struktūra ar kitos aplinkybės neleidžia nustatyti, persekioti ar nuteisti konkretaus nusikalstamą veiką padariusio fizinio asmens, tačiau yra pagrindas manyti, kad nusikalstamą veiką padarė vienas ar daugiau BK 20 straipsnio 2 ar 3 dalyje nurodytų fizinių asmenų arba kad nusikalstama veika padaryta šių asmenų bendrais veiksmais (neveikimu).

Šie BPK 387 ir 390 straipsniai yra naudingi tuo, kad dėl fizinio asmens slapstymosi nuo ikiteisminio tyrimo, vengimo atvykti į teismo posėdį, kai yra ne Lietuvos Respublikoje, mirties ar psichikos sutrikimų, nėra panaikinama juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė. Tačiau manytina, kad šiais atvejais, fizinio asmens kaltė vis tiek turėtų būti įrodyta. Lietuvos apeliacinis teismas aiškinant BK 387 straipsnio 3 dalies nuostatas pasisakė, kad *„nepaisant to, kad šiuo atveju baudžiamajame procese dėl juridinio asmens jo naudai ar interesais nusikalstamą veiką galimai padariusio fizinio asmens baudžiamosios atsakomybės klausimas nesprendžiamas, toks fizinis asmuo teisme nagrinėjamoje byloje turi būti įgijęs kaltinamojo statusą, t. y. dėl jo taip pat turi būti surašytas kaltinamasis aktas, ir atitinkamai tokiam asmeniui turi būti užtikrinta teisė į gynybą bei kitos procesinės teisės ir garantijos“*¹⁹. Baudžiamojo proceso pradėjimas juridiniam asmeniui, kai jau yra įsitiesęs nuosprendis fiziniam asmeniui, dėl to paties kaltinimo, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimui. Šiuo atveju, nėra priešasčių panaikinti juridinio asmens atsakomybę. Tokiu atveju, fizinio asmens kaltė jau įrodyta, o juridinis asmuo gali atsakyti už fizinio asmens veiksmus, kai yra nustatyta fizinio asmens nusikalstama veika. Baudžiamojo proceso pradėjimas juridinio asmens atžvilgiu, kai fizinio asmens apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas pasibaigęs, yra neįmanomas. Už tą pačią padarytą nusikalstamą veiką negali būti nustatomi skirtingi senaties terminai, todėl, BK 387 straipsnio 3 dalies 1 punkto norma yra perteklinė ir nereikalinga. BPK 95 straipsnyje yra numatytos tik dvi išlygos, kai senaties eiga sustoja: jeigu asmuo pasislėpė ir jeigu asmuo turi imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos. Akivaizdu, kad šios išlygos gali būti taikomos tik fiziniam asmeniui. Taigi, apkaltinamojo nuosprendžio senaties terminas juridiniam asmeniui, negali būti ilgesnis už fiziniam asmeniui nustatytą senaties terminą. Baudžiamojo proceso pradėjimas juridiniam asmeniui, kai fizinis asmuo yra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, gali būti taikomas ir atitinka BK 20 straipsnio 5 dalies nuostatas. Fizinio ir juridinio asmens bylų išskyrimas ir nagrinėjimas atskirai, kai manoma, kad dėl bylų išskyrimo procesas vyks greičiau, taip pat, yra neįmanomas. Pirma, nagrinėjama viena ir ta pati nusikalstama veika,

¹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-374-495/2017;

todėl, nebūtų ekonomiška bylą išskirti ir lygiagrečiai nagrinėti dvi bylas. Antra, byla negali būti išskiriama, nes fizinio ir juridinio asmens atsakomybė neatsiejama ir kol nebus išspręstas fizinio asmens baudžiamosios atsakomybės klausimas, byla, kurioje nagrinėjama juridinio asmens padaryta nusikalstama veika, turėtų būti stabdoma. Taigi, išskyrus bylą, procesas užtruktų žymiai ilgiau. Be to, išskyrus bylas, galėtų susiklostyti tokia situacija, kai juridinis asmuo yra nuteisiamas, o fizinis asmuo išteisinimas. Kai yra sudėtinga juridinio asmens valdymo struktūra ar kitos aplinkybės neleidžia nustatyti, persekioti ar nuteisti konkretaus nusikalstamą veiką padariusio fizinio asmens, tačiau yra pagrindas manyti, kad nusikalstamą veiką padarė vienas ar daugiau BK 20 straipsnio 2 ar 3 dalyje nurodytų fizinių asmenų arba kai nusikalstama veika padaryta šių asmenų bendrais veiksmais, iš vis prieštarauja nekaltumo prezumpcijai. Ši BPK nuostata, prieštarauja ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimui, nustatydamą galimybę patraukti baudžiamojon atsakomybėn tik juridinį asmenį, be fizinio asmens kaltės. Nors šios BPK normos kritikuotinos, tačiau kadangi tai yra kitos teisės šakos dalykas, plačiau aptartos darbe nebus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra pasisakyta, kad „*nors juridinio asmens kaltė yra glaudžiai susijusi su fizinio asmens kalte, tačiau ji nėra tapati šiai kaltei ir negali būti savaimė perkeliama juridiniam asmeniui*“²⁰, taip pat Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra išaiškinęs, kad „*nors juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė išvestinė - jis atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas, tačiau jo kaltumas turi būti įrodytas BPK nustatyta tvarka, t. y. turi būti pagrįstas išsamiai bei nešališkai ištirtais ir teisingai įvertintais įrodymais*“²¹. Juridinis asmuo, laikomas pilnaverčiu baudžiamosios atsakomybės subjektu todėl, jam kaip ir fiziniam asmeniui, turėtų būti taikoma nekaltumo prezumpcija. Kaip jau minėta, juridinio asmens nusikalstama veika yra neatsiejama nuo fizinio asmens nusikalstamos veiklos todėl, susidaro tokia situacija, kad fiziniam asmeniui pareigos vykdymas (informavimas apie kito asmens nusikalstamą veiką) sukeltų neigiamus padarinius pačiam juridiniam asmeniui²². BK 20 straipsnio kontekste, juridiniams ir fiziniams asmenims turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už vieną ir tą pačią nusikalstamą veiką, nes be fizinio asmens veiksmų negalimas juridinio asmens nusikaltimas.

Nors pats juridinis asmuo baudžiamajoje teisėje vertinamas vadovaujantis civilinės teisės nuostatomis, civilinės ir baudžiamosios atsakomybės taikymas juridiniams asmenims

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-P-95/2012;

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-582/2010;

²² Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-294/2008;

gali būti visiškai skirtingas. Civilinio kodekso 2.83 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad „sandoriai, kuriuos sudarė privačiojo juridinio asmens valdymo organai pažeisdami savo kompetenciją, sukelia prievoles juridiniam asmeniui, išskyrus atvejus, kai įrodoma, jog sudarydamas sandorį trečiasis asmuo žinojo, jog sandorį sudarė šios teisės neturintis juridinio asmens valdymo organas, ar dėl aplinkybių susiklostymo negalėjo to nežinoti.“ Šiuo atveju, yra visiškai panaikinama juridinio asmens civilinė atsakomybė už atstovo neteisėtus veiksmus, jei kita šalis sudarydama sandorį žinojo, kad sandoris fiktyvus ar neteisėtas (nors ir veikiama juridinio asmens interesais). Taip pat, CK 2.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad „Kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai“. Taigi, civilinėje teisėje, įmanoma juridinio asmens atstovui atsakyti už neteisėtus veiksmus atskirai, panaikinant juridinio asmens civilinę atsakomybę. Kai padaroma nusikalstama veika, dėl juridinio asmens atstovo nesąžiningų veiksmų, baudžiamoji atsakomybė kyla ir juridiniam asmeniui. Toks juridinio asmens vertinimas, skirtingose teisės šakose, prieštarauja Konstitucijoje įtvirtintam lygybės principui (dvejuose teisės šakose analogiška situacija vertinama skirtingai)²³. Taigi, baudžiamojoje teisėje, taikant atsakomybę juridiniam asmeniui svarbu nusikalstamą veiką padariusio asmens atitikimas BK 20 straipsnio 2 dalyje įtvirtintam asmens statusui ir už neteisėtus atstovo veiksmus veikiant juridinio asmens interesais atsako ir juridinis asmuo.

Dar vienas baudžiamosios atsakomybės ypatumas juridiniam asmeniui yra *non bis in idem* principo taikymas. Šis principas reiškia, kad niekas negali būti baudžiamas už tą pačią nusikalstamą veiką antrą kartą. *Non bis in idem* principas yra įtvirtintas tiek Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalyje²⁴, tiek BK 2 straipsnio 6 dalyje. Šis principas svarbus traukiant baudžiamojon atsakomybėn tiek juridinius, tiek fizinius asmenis, kurie atitinka BK 20 straipsnio 2 dalyje įvardintus asmenis. Pastebėtina, kad *non bis in idem* principas draudžia pakartotinai taikyti asmeniui baudžiamąją atsakomybę už tą pačią nusikalstamą veiką, tačiau šis principas nedraudžia taikyti bausmę skirtingiems baudžiamosios atsakomybės subjektams (fiziniam ir juridiniam asmeniui atskirai). Nors teisės aktuose nėra suformuotos taisyklės, kuri būtų taikoma traukiant kartu fizinį ir juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn, tačiau iš formuojamos teismų praktikos matyti, kad kiekvienu atveju sprendžiant, ar buvo pažeidžiamas *non bis in idem* principas, vertintina

²³ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-294/2008;

²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30);

visuma reikšmingų bylos aplinkybių ir tas pats asmuo neturėtų atsakyti už nusikalstamas veikas du kartus kaip skirtingas subjektas²⁵.

1.2. Bausmių, skiriamų juridiniams asmenims, rūšys

BK 41 straipsnio 1 dalyje, nurodytas bendrasis bausmės tikslas: sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo. Juridinis asmuo, kaip jau minėta, yra specifinis subjektas, turintis savo organizacinę struktūrą, veiklos politiką, kuri veikia visus juridinio asmens darbuotojus bei kitus susijusius asmenis, todėl kovojant su juridinių asmenų nusikaltimais ypač svarbu, teisingos bei efektyvios bausmės paskyrimas. D. Soloveičikas išskiria dvejopą juridinių asmenų įbauginimo tikslo poveikį: pirmasis, tai, kad įmonės priverstos keisti ydingą reglamentavimą, antrasis, jog skiriamos bausmės leidžia įmonėms žinoti savo veiklos teisėtumo ribas²⁶. Juridiniams asmenims BK yra numatytos atskiros bausmės, atsižvelgiant į juridinio asmens specifiką, kad bausmė paveiktų patį juridinį asmenį, o ne dar labiau apsunkintų fizinio asmens baudžiamąją atsakomybę. Bausmės juridiniams asmenims yra parinktos tokios, kad būtų veiksmingos bei atgrasančios nuo nusikalstamų veikų darymo bei atitiktų juridinio asmens kaip subjekto ypatumus.

Juridiniams asmenims skiriamos bausmės skirtingose jurisdikcijose yra panašios. Pagrindinė bausmė, skiriama juridiniam asmeniui, yra bauda. Kitos skiriamos bausmės, gali būti įvairūs teismo įpareigojimai, veiklos apribojimas, priežiūros vykdymas, juridinio asmens likvidavimas, turto konfiskavimas²⁷. BK 43 straipsnyje, numatytos trys bausmių rūšys taikomos juridiniams asmenims: 1) bauda; 2) juridinio asmens veiklos apribojimas; 3) juridinio asmens likvidavimas. Latvijos baudžiamajame kodekse²⁸ yra numatytos keturios bausmių rūšys: likvidavimas, teisių apribojimas, turto konfiskavimas ir pinigų išieškojimas. Kaip matyti Latvijos baudžiamajame kodekse bausmės, skiriamos juridiniams asmenims yra panašios, tik Lietuvoje turto konfiskavimas yra taikomas kaip baudžiamojo poveikio priemonė. Ispanijos baudžiamajame kodekse²⁹, numatytos net septynios bausmių rūšys, taikomos juridiniams asmenims: 1) bauda; 2) likvidavimas; 3) veiklos sustabdymas iki 5 metų; 4) patalpų/įstaigų uždarymas iki 5 metų; 5) draudimas užsiimti veiklomis, kurios padėjo įvykdyti ar nuslėpti nusikalstamą veiką iki 15 metų; 6)

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-183-648/2017;

²⁶ SOLOVEIČIKAS D. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė*, 2006 m., p. 166-167;

²⁷ ŠULIJA V., ŠULIJA G. *Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje*, 2003 m.;

²⁸ Criminal Law of the Republic of Latvia (1998, amended 2018) [interaktyvus] <
https://www.legislationline.org/download/id/8266/file/Latvia_CC_1998_am2018_en.pdf>

²⁹ *Criminal Code of the Kingdom of Spain* (1995, as of 2013) [interaktyvus] <
https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf>;

draudimas gauti subsidijas iki 15 metų; 7) teismo intervencija, siekiant apsaugoti darbuotojų, kreditorių teisės, tol kol ji bus reikalinga, tačiau negali būti ilgesnė kaip 15 metų. Kaip matyti, Ispanijoje bausmių sąrašas juridiniams asmenims yra žymiai platesnis, numatoma daugiau švelnesnių bausmių, kurios orientuotos į juridinio asmens perauklėjimą, o ne nubaudimą.

BK 47 straipsnio 4 dalyje yra numatytos baudos juridiniams asmenims nuo 200 iki 100 000 MGL³⁰. Bauda yra laikoma ekonomiška valstybei, humaniška bei veiksminga bausme. Atsižvelgiant į tai, kad juridiniai asmenys yra pelno siekiančios organizacijos ir dažnu atveju nusikalstamos veikos yra padaromos siekiant finansinės naudos, yra tikslinga skirti baudos bausmę juridiniams asmenims. Paprastai, juridinio asmens resursai bei turimos pajamos leidžia sumokėti didesnes baudas, todėl atitinkamai juridiniams asmenims skiriamos baudos yra gerokai didesnės nei fiziniams asmenims. Lietuvos Respublikos socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymo³¹ 7 straipsnyje nustatyta, kad „*bazinis bausmių ir nuobaudų dydis indeksuojamas, jei apskaitos laikotarpio vidutinis metinis vartotojų kainų padidėjimas viršija 3 procentus. Nuo ateinančių po apskaitos laikotarpio metų sausio 1 dienos turi būti patvirtintas bazinis bausmių ir nuobaudų dydis. Einamųjų metų birželio mėnesį galiojęs jų dydis turi būti padidintas ne mažiau nei apskaitos laikotarpio vidutinis metinis vartotojų kainų padidėjimas*“. Šio įstatymo 10 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad „*įsigaliojus šiam įstatymui, teisės aktuose, reglamentuojančiuose nusikalstamų veikų ir administracinių teisės pažeidimų kvalifikavimą bei bausmių ir nuobaudų dydžių apibrėžimą ir apskaičiavimą, vartojamas rodiklis „minimalusis gyvenimo lygis“, arba „MGL“, yra tapatus ir lygus baziniam bausmių ir nuobaudų dydžiui*“. Taigi, anksčiau baudos dydžiai buvo nustatomi pagal minimalų gyvenimo lygio rodiklį Lietuvoje. Tačiau, nors rodiklis yra pasikeitęs į bazinį bausmių ir nuobaudų dydį, kurį nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė, teisės aktuose vis dar išlikęs ankstesnis žymėjimas „MGL“. Šiuo metu 1 MGL yra lygus 50 eurų³².

Atsižvelgiant į tai, kad bauda yra suprantama kaip švelniausia bausmė, baudos dydžiai juridiniams asmenims yra dideli. Minimali nustatyta bauda, kuri skiriama juridiniam asmeniui, yra 10 000 eurų, o maksimali net 5 milijonai eurų. Bausmės

³⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas 43, 47, 54, 62, 63, 64, 681, 682, 71, 75, 90, 226 ir 227 straipsnių pakeitimo įstatymas, Valstybės žinios, 2017-10-05, Nr. 15859;

³¹ Lietuvos Respublikos socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymas Valstybės žinios, 2008-07-22, Nr. 83-3294;

³² Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo, Valstybės žinios, 2008-10-21, Nr. 121-4608;

aritmetinis vidurkis yra net 2,5 milijono eurų. Šios, numatytos baudų ribos, gali būti taikomos neatsižvelgiant į nusikaltimo sunkumą ar rūšį, nes BK specialiosios dalies straipsniuose baudų dydžiai nėra numatyti. Manytina, kad minimali bauda juridiniam asmeniui neturėtų būti maža, nes, tokiu atveju, nebus pasiekti bausmės tikslai ir juridinis asmuo tai vertins tik kaip papildomą mokestį įskaičiuota į prekės/paslaugų savikainą³³. Taigi, skiriant nedidelę baudą juridiniam asmeniui, nebūtų pasiekti bausmės tikslai ir tokia bausmė nebūtų veiksminga bei atgrasanti nuo nusikalstamų veikų darymo. Tačiau, baudos bausmė neturėtų būti ir per didelė/neadekvati, kuri gali sukelti juridinio asmens visišką nemokumą. Nemokumas nulemtų juridinio asmens bankrotą, kas reikštų netiesioginį griežčiausios bausmės taikymą. Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenimis³⁴, Lietuvos įmonių (uždarųjų akcinių bendrovių, akcinių bendrovių bei individualių įmonių) grynasis pelnas 2017 metais siekia 4 527 346 000 eurų, o tais pačiais metais buvo 81 152 veikiančios įmonės. Taigi, vidutiniškai vienai įmonei tenka apie 55 788 eurų grynojo pelno per metus, kas yra beveik 45 kartus mažiau, nei BK numatytas baudos vidurkis. Pastebėtina, kad Danijos baudžiamajame kodekse nėra nustatyta baudos minimumo ar maksimumo, taigi yra paliekama visiška diskrecija teismui spręsti dėl skiriamos baudos dydžio, tuo tarpu, Prancūzijoje ir Nyderlanduose yra numatytas fiksuotas baudos dydis³⁵.

BK 52 straipsnyje yra įtvirtinta juridinio asmens veiklos apribojimo bausmė. Skiriant šią bausmę, uždraudžiama juridiniam asmeniui verstis tam tikra veikla arba yra paskiriamas teismo įpareigojimas uždaryti tam tikrą juridinio asmens padalinį. Pagal BK 52 straipsnio 2 dalį juridinio asmens veikla gali būti apribota nuo vienerių iki penkerių metų. Juridinio asmens veiklos apribojimas, laikomas griežtesne sankcija nei bauda. Akivaizdu, kad apribojus juridinio asmens veiklą, juridinis asmuo netenka pajamų bei klientų, taigi, patiriamas nemažas nuostolis. Juridinio asmens veiklos apribojimo bausmė, numatyta daugelio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose (pvz.: Nyderlandų, Italijos, Prancūzijos) ar precedentinėje praktikoje (pvz.: Jungtinės Karalystės, Australijos, Jungtinių Amerikos Valstijų)³⁶. Ispanijos baudžiamajame kodekse, kaip ir BK, nustatytas juridinio asmens veiklos apribojimas iki 5 metų.

³³ SNIDER, Laureen. *Bad Business. Corporate Crime in Canada*. Toronto: Nelson, 1993, p. 164;

³⁴ Lietuvos statistikos departamento oficiali internetinė svetainė [interaktyvus]
<[https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S8R796#/>](https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S8R796#/)

³⁵ SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 176-177;

³⁶ SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 184;

BK 53 straipsnyje yra įtvirtinta juridinio asmens likvidavimo bausmė. Skiriant šią bausmę, teismas įpareigoja juridinį asmenį per nustatytą terminą nutraukti visą ūkinę/komercinę/finansinę veiklą ir uždaryti visus juridinio asmens padalinius. Juridinio asmens likvidavimas yra griežčiausia BK įtvirtinta bausmė ir skiriama juridiniams asmenims už sunkiausius nusikaltimus³⁷. Kitaip nei fiziniams asmenims, juridiniams asmenims skiriamos bausmės specialiosios dalies straipsniuose nėra nurodytos, taigi ir griežčiausią bausmę, juridiniams asmenims, savo nuožiūra parenka teismas. Juridinio asmens likvidavimas sukuria neigiamus padarinius ne tik pačiam juridiniam asmeniui, bet ir kitiems juridiniams bei fiziniams asmenims (darbuotojams, kreditoriams ir pan.), todėl teismas turėtų taikyti šią sankciją labai pamatuotai ir tik kraštutiniu atveju. Ši bausmė yra numatyta visose valstybėse, kur yra taikoma juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė³⁸.

Bausmių skiriamų juridiniams asmenims sąrašas Lietuvoje yra ganėtinai siauras, numatytos tik trys bausmių rūšys iš kurių dvi (veiklos apribojimas ir likvidavimas) turėtų būti taikomos kraštutiniu atveju. Norint pasiekti bausmės tikslų bei teisingai individualizuoti bausmę, reikėtų praplėsti bausmių sąrašą. Europos Sąjungos Tarybos 2002 metų liepos 19 dienos sprendime siūlomos tokios sankcijos juridiniams asmenims: 1) teisės gauti valstybines pašalpas ar valstybės paramą atėmimas; 2) laikinas ar nuolatinis teisės verstis komercine veikla atėmimas; 3) teismo priežiūra; 4) priverstinis likvidavimas teisminiu būdu; 5) laikinas arba nuolatinis įstaigų, kuriomis buvo naudojamosi nusikaltimui padaryti, uždarymas³⁹. Vadovaujantis šiomis rekomendacijomis, nemažai valstybių įtraukė šias juridiniams asmenims taikomas sankcijas į nacionalinius teisės aktus. Lietuvoje bausmių sąrašas, pagal Europos Sąjungos Tarybos rekomendacijas, atnaujintas nebuvo. Pažymėtina, kad Europos Sąjungos Tarybos rekomendacijose nurodytų bausmių įteisinimas, leistų praplėsti juridiniams asmenims taikomų bausmių sistemą, užtikrintų proporcingumo principo įgyvendinimą bei atitiktų Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimus⁴⁰.

Teismo priežiūra (probacija) yra pozityvi bausmė, kuri galėtų būti įtraukta į BK. D. Soloveičiko nuomone, ši sankcija turi net tris privalumus 1) tokia bausmė galėtų būti taikoma už įvairių rūšių nusikalstamas veikas; 2) taikant tokią sankciją, tikėtini

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92-719/2018; Klaipėdos apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-66-380/2019;

³⁸ SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 187;

³⁹ Europos Sąjungos Tarybos 2002 m. liepos 19 d. sprendimas 2002/629/TVR *dėl kovos su prekyba žmonėmis* [interaktyvus] <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32002F0629>>;

⁴⁰ ŠVEDAS, G. *Europos Sąjungos baudžiamoji teisė ir jos įtaka Lietuvos baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutams*. Teisė. 2010 p. 154;

organizaciniai pokyčiai, lėmę nusikalstamą veiką; 3) nelieka jokių įbauginimo spąstų ar grėsmės paskirti neadekvačią bausmę⁴¹. Nors teismo priežiūros bausmė turi labai daug pozityvių aspektų, leidžiančių įmonei pasitaisyti bei nepakenkti pačiam įmonės egzistavimui (t.y.: nenukenčia įmonės darbuotojai, kreditoriai ir pan.), tačiau tokia bausmė yra brangi valstybei. Pavyzdžiui, bauda yra ekonomiška ir valstybei naudinga bausmė. Visgi, manytina, kad tokia bausmė turi daugiau privalumų nei trūkumų ir galėtų būti įtraukta į Lietuvos baudžiamosios teisės sistemą. Ši bausmė, galėtų būti taikoma kaip švelniausia bausmė, kai yra padaryti nesunkūs nusikaltimai.

Teisės gauti valstybines pašalpas/paramą atėmimo bausmė, turėtų puikų prevencinį poveikį paramas gaunančioms įmonėms. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad ne visi juridiniai asmenys gauna paramas, kai kurie juridiniai asmenys gauna minimalias paramas, kas galimai neatgrasytų nuo nusikalstamų veikų darymo. Ši bausmė nebūtų universali ir ją būtų galima taikyti tik išskirtiniais atvejais. Laikino ar nuolatinio teisės verstis komercine veikla atėmimo bausmė, galėtų būti suprantama, kaip atskiros licencijos atėmimas ar draudimas verstis konkrečiai kažkokia veikla. Italijos baudžiamojoje teisėje būtent taip buvo perkeltos Europos tarybos rekomendacijos, išskiriant tam tikrų licencijų panaikinimą, draudimą sudaryti konkrečias sutartis, draudimą reklamuoti tam tikras prekes ir paslaugas⁴². Ši bausmė būtų pozityvi tuo, kad būtų labai individualizuota ir ribojama tam tikra sritis, kuri ir lėmė įvykdytą nusikalstamą veiką, tačiau jei įmonė užsiima kitomis veiklomis ji galėtų jas vykdyti toliau. Manytina, kad tokia bausmė būtų veiksminga ir jei asmuo elgiasi neatsakingai su turima licencija, jos praradimas sukurtų didesnę atsakomybės jausmą su kitais turimais leidimais/licencijomis, tam, kad jų neprarasti.

D. Soloveičiko nuomone, naudinga būtų įtraukti tokią bausmę juridiniams asmenims, kaip viešųjų paslaugų teikimas. Šios bausmės esmę sudaro įpareigojimas atlikti visuomenei naudingą projektą. Siūloma ne priversti juridinį asmenį finansuoti tam tikra projektą ar akciją, bet juridinis asmuo turėtų pats suorganizuoti tokį projektą⁴³. Šios bausmės privalumas būtų toks, kad visa įmonė (įmonės valdžia, darbuotojai) būtų įsitraukę į prasmingą veiklą, kas gerintų įmonės organizacinę kultūrą. Tokiu būdu, įmonė yra paveikiama/perauklėjama iš vidaus. Šios bausmės privalumas būtų ir pats bausmės įvykdymas (suorganizuotas projektas), kuris atneštų naudą visuomenei. Įžvelgiamas ir sankcijos trūkumas, kad juridinio asmens darbuotojai turėtų atlikti papildomas funkcijas, kurios nėra susijusios su darbo funkcija, todėl, be darbuotojų sutikimo, šis sankcijos

⁴¹ SOLOVEIČIKAS D. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė*, 2006 m., p. 193;

⁴² SOLOVEIČIKAS D. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė*, 2006 m., p. 184;

⁴³ SOLOVEIČIKAS D. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė*, 2006 m., p. 194;

įgyvendinimas taptų neįmanomas. Tačiau manytina, kad juridinis asmuo gali paskatinti esamus įmonės darbuotojus ar priimti naujus bei sugalvoti kokiais būdais galėtų būti įvykdoma paskirta bausmė. Tokiu būdu, juridinis asmuo skirtų lėšas į visuomenei naudingo projekto įgyvendinimą.

BK 65 straipsnyje yra numatyta bausmių keitimo bei sudėjimo taisyklės fiziniam asmeniui. Juridiniam asmeniui bausmės keitimo galimybė BK nėra numatyta. Bausmės keitimo galimybės numatymas tik fiziniams asmenims yra nelygiavertis juridinio asmens atžvilgiu (kaip lygiavertio subjekto). Tačiau, atsižvelgiant į juridinių asmenų bausmių kiekį ir pobūdį, bausmės keitimas praktiškai neįmanomas. Visos BK numatytos bausmės juridiniams asmenims yra griežtos bei sukeliančios finansinius nuostolius juridiniam asmeniui. Siūloma papildyti BK 43 straipsnio 1 dalį, įtraukiant tokias bausmes skiriamas juridiniams asmenims kaip teismo priežiūra, viešųjų paslaugų teikimas. Manytina, kad viešųjų paslaugų teikimas, galėtų būti prilyginimas fiziniams asmenims skiriamai viešųjų darbų bausmei. Tuo atveju, kai juridinis asmuo nesugeba susimokėti paskirtos baudos ar ši bausmė reikštų juridinio asmens pabaigą, tada galėtų būti taikoma viešųjų paslaugų teikimo bausmė. Tokia bausmė būtų ne tik perauklėjanti nusikaltusį juridinį asmenį, bet ir naudinga visuomenei.

1.3. Baudžiamojo poveikio priemonės, skiriamos juridiniams asmenims

Be bausmių, BK yra įtvirtinta galimybė juridiniams asmenims taikyti ir baudžiamojo poveikio priemones. BK 67 straipsnio 5 dalyje, reglamentuotos trys baudžiamojo poveikio priemonės taikomos juridiniams asmenims: 1) įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, 2) turto konfiskavimas, 3) išplėstinis turto konfiskavimas. Prieš 2019 m. birželio 27 d. įstatymu Nr. XIII-2263⁴⁴ priimtus BK pakeitimus, BK buvo nustatytas siauresnis juridiniams asmenims taikomų baudžiamojo poveikio priemonių sąrašas. Juridiniams asmenims buvo galimybė taikyti tik turto konfiskavimą arba išplėstinį turto konfiskavimą, kaip baudžiamojo poveikio priemonę. Akivaizdu, kad turto konfiskavimas (tiek išplėstinis, tiek ne) negali būti taikomas visais atvejais, dėl savo specifikos. Šiuo metu BK yra praplėstas baudžiamojo poveikio priemonių sąrašas juridiniams asmenims ir yra įtvirtinta dar viena baudžiamojo poveikio priemonė – įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 85, 92 IR 243 straipsnių pakeitimo įstatymas, Valstybės žinios, 2019-07-05, Nr. 11177;

Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą yra naujusia Lietuvoje baudžiamojo poveikio priemonė juridiniams asmenims. Ši baudžiamojo poveikio priemonė yra veiksminga, net ir nesant tiesioginio nukentėjusiojo. D. Soloveičiko teigimu, įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą yra priemonė labiausiai deranti prie juridinio asmens, kaip nusikaltimo subjekto, koncepcijos⁴⁵. Pastebėtina, kad juridinio asmens pagrindinis tikslas yra pelno siekimas, todėl jokios finansinės išlaidos juridiniam asmeniui nėra naudingos. Ši baudžiamojo poveikio priemonė taip pat yra naudinga visuomenei.

Turto konfiskavimas Lietuvoje yra taikomas vadovaujantis BK 72 straipsniu, kuris yra skirtas tiek į fizinių, tiek juridinių asmenų turto konfiskavimui. Turto konfiskavimas yra veiksminga bei atgrasanti priemonė, savo turiniu atimanti motyvaciją daryti nusikaltimą.⁴⁶ Turto konfiskavimo objektą sudaro: nusikalstamos veikos įrankiai ir priemonės bei iš nusikalstamos veikos gautas turtas⁴⁷. Taigi, jei turtas nėra susijęs su nusikalstamos veikos padarymu, toks turtas, taikant šią baudžiamojo poveikio priemonę, konfiskuojamas būti negali.

Išplėstinis turto konfiskavimas taikomas tada, kai gauto turimo turto kilmė neaiški, nepagrindžiama ir kai yra pagrindas manyti, kad turtas gautas iš nusikalstamos veikos, tačiau už tą nusikalstamą veiką asmuo netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Būtinybę įtvirtinti išplėstinį turto konfiskavimą nacionalinėje teisėje nustatė Europos Sąjungos pamatinis sprendimas⁴⁸. Nors ši baudžiamojo poveikio priemonė yra artima paprastam turto konfiskavimui, visgi išplėstinis turto konfiskavimas turi tam tikrų ypatumų. BK 72³ straipsnio 1 dalyje įtvirtinta išplėstinio turto konfiskavimo sąvoka. Išplėstinis turto konfiskavimas, suprantamas kaip kaltininko turto ar jo dalies, neproporcingos kaltininko teisėtoms pajamoms, paėmimas valstybės nuosavybėn, kai yra pagrindas manyti, kad turtas gautas nusikalstamu būdu. Išplėstinis turto konfiskavimas sukuria pareigą įtariamajam įrodyti neproporcingai turimo turto kilmę, kitu atveju jis gali būti konfiskuojamas. Ši baudžiamojo poveikio priemonė yra ne tik atgrasanti nuo nusikalstamų veikų darymo, bet ir skatinanti deklaruoti turimą turtą, neslėpti jo, turėti tvarkingą finansinę dokumentaciją, įrodančią neproporcingų pajamų kilmę.

⁴⁵ SOIOVEIČIKAS D. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai)*. Vilnius, Justitia, 2006, p. 199;

⁴⁶ SOIOVEIČIKAS D. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai)*. Vilnius, Justitia, 2006, p. 197;

⁴⁷ PAUŽAITĖ R. Iš nusikalstamos veikos gautas turtas kaip konfiskuotino turto rūšis, 2009 m. [interaktyvus] < <https://www.mruni.eu/upload/iblock/29c/11pauzaite.pdf> >;

⁴⁸ Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo. 2005 m. vasario 24 d [interaktyvus] < <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:LT:PDF> >;

Pastebėtina, kad vis tik ir dabar esantis baudžiamojo poveikio priemonių sąrašas juridiniams asmenims yra siauras. 1988 m. Europos Taryba rekomendacijoje Nr. R (88) 18 „Dėl juridinių asmenų atsakomybės už padarytas nusikalstamas veikas vykdant savo veiklą“ yra numačiusi rekomenduojamą priemonę – juridinio asmens valdymo organų nušalinimas ir jų narių pakeitimas naujais. D. Soloveičiko nuomone, skiriant tokią baudžiamojo poveikio priemonę būtų sudaromos sąlygos reabilituoti juridinį asmenį, keisti negatyvią veiklos politiką. D. Soloveičikas taip pat siūlo dar vieną baudžiamojo poveikio priemonę – įpareigojimu sukurti arba pakeisti esamą negatyvią tinkamų standartų laikymosi programą⁴⁹. Šios abi baudžiamojo poveikio priemonės yra kažkiek susijusios, nes vienaip ar kitaip keičiama juridinio asmens organizacinė politika. Tačiau, manytina, kad juridinio asmens organų nušalinimas gali turėti daugiau naudos, nes tokiu būdu, pašalinamas asmuo kuris skatina nusikalstamumą bei daro neigiamą įtaką įmonei. Tuo tarpu, įpareigojimas kurti tam tikrų standartų sistemą, reikalautų ne tik priežiūros, bet būtų ir sunku patikrinti jos veiksmingumą.

⁴⁹ SOLOVEIČIKAS D. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai)*. Vilnius, Justitia, 2006, p. 199;

2. BAUSMĖS SKYRIMO JURIDINIAMS ASMENIMS YPATUMAI

2.1. Bausmės skyrimo taisyklės, taikomos juridiniams asmenims

BK VIII skyriuje yra reglamentuotos bausmių skyrimo taisyklės. Šių nuostatų taikymas juridiniams asmenims nėra aiškus, nes nuostatos yra suformuluotos bendrai ir daugiau yra pritaikytos fiziniams asmenims. BK 54 straipsnyje yra reglamentuojami bendrieji bausmių skyrimo pagrindai. Šio straipsnio 2 dalyje yra nurodytos aplinkybės į kurias teismas atsižvelgia skirdamas bausmę. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad „*Nei BK 43 straipsnyje, kuriame numatytos juridiniam asmeniui skiriamų bausmių rūšys, nei 47 straipsnyje, reglamentuojančiame baudos skyrimo taisyklės, nei 52 ir 53 straipsniuose, kuriuose nustatytos atitinkamai juridinio asmens veiklos apribojimo ir likvidavimo bausmių taikymo taisyklės, nėra numatyta, pagal kokius kriterijus juridiniam asmeniui turi būti skiriama tam tikra bausmė ir nustatomas tos bausmės dydis (jei skiriama bauda) ar terminas ir apimtis (jei skiriamas veiklos apribojimas). Tačiau tai nereiškia, kad minėtuose BK straipsniuose nustatytas teisinis reguliavimas gali būti aiškinamas taip, jog teismas, skirdamas bausmę juridiniam asmeniui, negali vadovautis kitomis BK normomis ir jame įtvirtintais principais, inter alia BK 54 straipsnyje numatytais bendraisiais bausmės skyrimo pagrindais (atsižvelgti į nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, veikos motyvus, tikslus ir kt.). Taigi BK 43 straipsnyje įtvirtintu teisiniu reguliavimu nėra užkertamas kelias teismui atsižvelgti į šiame kodekse įtvirtintus bendruosius bausmių skyrimo reikalavimus, inter alia bausmių individualizavimo, bausmių subendrinimo taisyklės ir kt.*“⁵⁰. Taigi, iš Konstitucinio Teismo nutarimo matyti, kad bendrieji bausmių skyrimo pagrindai turėtų būti taikomi ir juridiniams asmenims.

D. Soloveičikas, vertindamas BK 54 straipsnio nuostatų taikymą juridiniams asmenims pastebėjo du šios normos trūkumus. Pirmasis trūkumas – lingvistinė šio straipsnio analizė parodo, jog nėra aiškiai įtvirtintos taisyklės, kad ši norma yra taikoma ir juridiniams asmenims. Antrasis, BK 54 straipsnio 2 dalyje nurodyti kriterijai, kuriuos vertindamas teismas skiria bausmę, yra nepakankamai individualizuoti juridiniam asmeniui, nes šie kriterijai yra labiau siejami su fiziniu, o ne juridiniu asmeniu⁵¹. Pastebėtina, kad kai kuriuos BK 54 straipsnio 2 dalies kriterijus nesunkiai galima pritaikyti

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1,2,3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 d. (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai* //Valstybės žinios, 2009, Nr. 69-2798;

⁵¹ SOLOVEIČIKAS, D. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai)*. Vilnius, Justitia, 2006, p. 203-205;

ir juridiniam asmeniui (pvz.: nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnis, kaltės forma, motyvai, tikslai), tačiau kaltininko asmenybės vertinimas, labiau tinka fiziniam asmeniui. Kaltininko asmenybė juridiniam asmeniui galėtų būti aiškinama plačiau, kaip įmonės statusas, pažeidimų skaičius, veiklos politika ir pan., tačiau pats žodis „asmenybė“ labiau tinkantis fiziniams asmenims. Todėl, juridiniam asmeniui gali būti taikomi ne visi šiame straipsnyje įtvirtinti požymiai, o papildomi kriterijai skirti būtent juridiniams asmenims BK nėra numatyti. BK komentare⁵² yra nurodyta, kad individualizuojant bausmę juridiniam asmeniui, privalu atsižvelgti į BK 54 straipsnio 2 dalyje numatytas aplinkybes, tačiau jas reiktų sieti su juridinio asmens esme.

Teismas, skirdamas bausmę, atsižvelgia į nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį. Manytina, kad jei juridinis asmuo gali atsakyti už tam tikrą fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką, veikos pavojingumas, skiriant bausmę, turėtų būti vertinamas tiek fiziniam, tiek juridiniam asmeniui. Nusikalstamos veikos pavojingumo kriterijus apibūdina ne patį baudžiamosios atsakomybės subjektą, o padarytą nusikalstamą veiką. Vilniaus miesto apylinkės teismo nagrinėtoje byloje⁵³, fiziniam asmeniui skiriant bausmę buvo vertinamas veikos pavojingumas (nustatyta, kad padaryta tyčinė veika, sunkus nusikaltimas). Teismas, skirdamas bausmę juridiniam asmeniui nustatė, kad juridinis asmuo anksčiau nebuvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, todėl jam skiriama švelniausia bausmė ir į tai, kad padarytas sunkus tyčinis nusikaltimas atsižvelgta nebuvo.

Analizuojant teismų praktiką, pastebėtina, kad teismas, skirdamas bausmę juridiniam asmeniui, dažniausiai vertina padarytų nusikalstamų veikų pavojingumo laipsnį, pobūdį, kaltės formą ir rūšį, stadiją, ankstesnius teistumus⁵⁴. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad „*ankstesni asmens teistumai yra vertinami kaip nuteistojo asmenybę apibūdinančios aplinkybės. Teismai įvertina teistumo išnykimo faktą, bet, atsižvelgdami į BK 54 straipsnio 2 dalies 5 punkto reikalavimus, turi įvertinti ir kaltininko asmenybę*“⁵⁵.

⁵² ABRAMAVIČIUS A., BARANSKAITĖ A., ČEPAS A., ŠVEDAS G., DRAKŠTAS R., DRAUKŠIENĖ A., FEDOSIUK O., IVOŠKA G., JATKEVIČIUS A., MILINIS A., MILIUS V., PAVILIONIS V., PRAPIESTIS J., SOLOVEIČIKAS D., ŠULIJA G. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras (Bendroji dalis)*, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 272;

⁵³ Vilniaus miesto apylinkės teismas nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-132-1035/2018;

⁵⁴ Klaipėdos apygardos teismas nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-494-113-2009; Vilniaus miesto apylinkės teismas nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-141-1017/2018; , Kauno apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-533-573/2015; Klaipėdos miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-25-606/2015; Klaipėdos rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-8-586/2012; Kauno apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje. Nr. 1-533-573/2015; Klaipėdos miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-25-606/2015; Vilniaus rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-4-457/2014; Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2503-119/2013;

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr.2K-560/2014; Lietuvos Apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-258-616/2019;

Nebūtų tikslinga fizinio asmens ankstesnę teistumą, automatiškai perkelti juridiniam asmeniui, kai juridinis asmuo jokio teistumo anksčiau neturėjo. Teistumas apibūdina kaltininko asmenybę (t.y.: baudžiamosios atsakomybės subjekto asmenybę), todėl ši aplinkybė turėtų būti vertinama kiekvienam subjektui atskirai. Kaip jau minėta, kaltininko asmenybė labiau siejasi su fiziniu asmeniu, tačiau jei juridinis asmuo yra pilnavertis subjektas, taip pat galintis turėti teistumą bei charakteristiką, jo „asmenybė“ turėtų būti vertinama atskirai nuo fizinio asmens. Teismų praktikoje yra pavyzdžių, kai juridinio asmens „asmenybė“ vertinama atskirai. Vilniaus apygardos teismo nagrinėtoje byloje⁵⁶ teismas, skiriant bausmę juridiniam asmeniui, įvertino, kad juridinis asmuo ankstesnio teistumo neturi, iki šiol vykdo veiklą, naujų nusikalstamų veikų nepadarė. Taip pat yra ir daugiau teismų praktikos⁵⁷, kada, skiriant juridiniam asmeniui bausmę, yra vertinamas ankstesnis teistumas. Tačiau, visgi manytina, kad iš BK nuostatų nėra visiškai aiškus šios aplinkybės vertinimo galimumas, skiriant bausmę juridiniam asmeniui. Iš analizuotos teismų praktikos pastebėta, kad dažniau vertinamas tik teistumo kriterijus, o veiklos politikos požymis, kuris geriausiai atspindi juridinio asmens „asmenybę“, nėra vertinamas.

Analizuojant teismų praktiką, pastebėtina, kad teismas, skiriant bausmę juridiniam asmeniui, atsižvelgia ir į kitas aplinkybes: ar įmonė vykdo veiklą, ar daroma kokių nors kitų pažeidimų, kiek įmonėje dirba darbuotojų, kokio dydžio yra įmonė ir kaip ją paveiktų skiriama bausmė⁵⁸. Teismas, taip pat, vertina tai, kad juridinis asmuo visada vykde ir tebevykdo teisėtą veiklą, teismas atsižvelgia į nusikalstamos veikos periodo trumpumą⁵⁹.

BK 54 straipsnio 3 dalyje yra numatyta galimybė paskirti švelnesnę bausmę nei BK specialiojoje dalyje numatyta sankcija, jei bausmės paskyrimas aiškiai prieštarauja teisingumo principui. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad BK 54 straipsnio 3 dalies taikymas yra daugiau susijęs su veikos pavojingumu bei kaltininko asmenybės kriterijų visumos vertinimu⁶⁰. Tačiau, kaip jau minėta asmenybės vertinimas daugiau skirtas fiziniams asmenims. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad ši norma iš esmės negali būti

⁵⁶ Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-23-312/2018;

⁵⁷ Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-105-606/2018; Vilniaus apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-115-1058/2018; Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-102-593/2018; Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-132-1035/2018;

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-511/2010; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-387-677/2015;

⁵⁹ Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-252-66/2010; Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-23-312/2018;

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-235-648/2017;

taikoma juridiniams asmenims vien dėl savo formulotės, BK specialiojoje dalyje nėra numatytų sankcijų juridiniams asmenims.

Latvijos baudžiamajame kodekse⁶¹ yra numatytos specialios aplinkybės, į kurias teismas atsižvelgia skirdamas bausmę juridiniam asmeniui: 1) faktiškai atliktas juridinio asmens veiksmas; 2) juridinio asmens veiksmų pobūdis ir padariniai; 3) priemonės, kurių juridinis asmuo ėmėsi siekdamas užkirsti kelią nusikalstamai veikai; 4) juridinio asmens dydis, veiklos rūšis ir finansinės aplinkybės; 5) priemonės, kurias juridinis asmuo naudojo siekdamas kompensuoti nuostolius ar užkirsti kelią žalos kilimui; 6) ar juridinis asmuo susitaikė su nukentėjusiuoju. Iš Latvijos baudžiamąjo kodekso nuostatų yra aišku, kad teismas turi atsižvelgti skiriant bausmę juridiniam asmeniui, nuostatos aiškiai pritaikytos konkrečiam subjektui – juridiniam asmeniui. Tokios aplinkybės, kaip juridinio asmens dydis, veiklos rūšis bei finansinės aplinkybės, numatytos Latvijos baudžiamajame kodekse, galėtų būti vertinamos kaip BK įtvirtintos aplinkybės „kaltininko asmenybė“ analogija. Tačiau iš Latvijos baudžiamąjo kodekso visiškai aišku, kad į šias aplinkybes privalu atsižvelgti, skiriant bausmę juridiniam asmeniui, o štai iš BK nuostatų iš vis nėra aišku ar „kaltininko asmenybė“ skiriant bausmę juridiniam asmeniui turėtų būti vertinama, o jei vertinama, tai kokie būtent požymiai atspindi juridinio asmens „asmenybę“.

Taigi, pastebėtina, kad bendrosios bausmės skyrimo taisyklės yra universalios ir taikomos tiek juridiniams, tiek fiziniams asmenims. Kadangi, daugelis jų yra glaudžiai susijusios su padaryta nusikalstama veika, abejonių dėl šių normų vertinimo, skiriant bausmę juridiniam asmeniui, nekyla. Tačiau BK trūksta numatytų kriterijų, kurie būtų aktualūs būtent juridiniam asmeniui, atsižvelgiant į jo kaip subjekto specifiką. Nors, kaip matyti iš teismų praktikos, specialūs kriterijai juridiniams asmenims (veiklos vykdymas, ankstesni juridinio asmens teistumai) kartais yra vertinami, tačiau aiškesnis jų reglamentavimas lemtų privalomą jų vertinimą, formuotų vieningesnę teismų praktiką ir padėtų paskirti teisingesnę bausmę juridiniam asmeniui. Siūlytina papildyti BK 54 straipsnį 4 dalimi, kurioje būtų nurodytos aplinkybės, į kurias teismas turėtų atsižvelgti, skiriant bausmę juridiniam asmeniui. Perkelti aplinkybes, į kurias teismas atsižvelgia skiriant bausmę juridiniams asmenims, kaip nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnis, kaltės formą ir rūšis, nusikalstamos veikos stadija, atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes, nusikalstama veika padarytą žalą bei papildant tokiomis aplinkybėmis, kaip

⁶¹ Criminal Law of the Republic of Latvia (1998, amended 2018) [interaktyvus] <
https://www.legislationline.org/download/id/8266/file/Latvia_CC_1998_am2018_en.pdf>;

įmonės organizacinė struktūra, veiklos politika, finansinė padėtis, darbuotojų skaičius, mokumas, gaunamas pelnas, teisinis juridinio asmens statusas.

BK 55 straipsnyje yra įtvirtinta galimybė, pirmą kartą asmeniui, teisiamam už neatsargų ar nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, skirti su laisvės atėmimu nesusijusią bausmę. Akivaizdu, kad ši nuostata negali būti taikoma juridiniams asmenims vien dėl savo turinio – juridiniams asmenims nėra skiriamos laisvės atėmimo bausmės. Tačiau manytina, kad šis straipsnis galėtų būti papildytas 2 dalimi, kuri numatytų galimybę juridiniam asmeniui už pirmą kartą įvykdytą neatsargų ar nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, skirti su juridinio asmens veiklos apribojimu nesusijusią bausmę. Skiriant tokią bausmę, kuri susijusi su juridinio asmens veiklos apribojimu, teismas turėtų motyvuoti savo sprendimą.

BK 56 straipsnis, reglamentuoja bausmės skyrimą pavojingam recidyvistui už tyčinio nusikaltimo padarymą. Pavojingam recidyvistui skiriama griežtesnė bausmė, negu straipsnio sankcijoje numatytas bausmės vidurkis. Kaip jau minėta, BK specialiosios dalies straipsniuose bausmių rūšys juridiniams asmenims nėra numatytos, todėl ir šis straipsnis pritaikytas išimtinai fiziniams asmenims. Manytina, kad šio straipsnio pritaikymas juridiniams asmenims nėra būtinas, nes juridinis asmuo pripažintas pavojingu recidyvistu gali būtų likviduotas, todėl iš esmės nebegalėtų padaryti naujų nusikalstamų veikų.

BK 57 straipsnis reglamentuoja bausmės skyrimą už rengimąsi ir pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką. Šis straipsnis yra susijęs su nusikalstamos veikos stadija, o ne nusikalstamą veiką padariusiu subjektu. Jei juridinis asmuo gali atsakyti už nusikalstamą veiką, nėra priežasčių, kodėl juridinis asmuo negali atsakyti už nusikalstamą veiką pasikėsinimo ar rengimosi stadijoje. Teismų praktikoje yra pavyzdžių, kai skiriant bausmę juridiniams asmenims yra atsižvelgiama į nusikalstamos veikos stadiją. Apeliacinės instancijos teismas, nagrinėjamoje byloje, pripažino juridinio asmens veiksmus kaip pasikėsinimą⁶². Kauno apygardos teismas nagrinėjamoje byloje⁶³ nurodė, kad pasikėsinimo kvalifikavimas juridiniam asmeniui yra pagrįstas, nes jis buvo taikomas ir fiziniam asmeniui, veikusiam juridinio asmens interesais. Taigi, matyti, kad BK 57 straipsnio nuostatos gali būti ir yra taikomos juridiniams asmenims.

BK 58 straipsnyje yra nurodytos bausmės skyrimo taisyklės nusikalstamos veikos bendrininkams. Teismų praktikos, taikant šį straipsnį juridiniams asmenims rasta nebuvo.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-28-303/2017;

⁶³ Kauno apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-93-651/2019;

Iš BK nuostatų nėra aišku ar juridinis asmuo gali būti bendrininkavimo subjektu. Todėl, juridinių asmenų bendrininkavimo galimybė, bus plačiau aptarta atskiroje darbo dalyje.

BK 59 straipsnyje yra nurodytos atsakomybę lengvinančios aplinkybės, o BK 60 straipsnyje atsakomybę sunkinančios aplinkybės. Atsižvelgiant į lengvinančių ir sunkinančių aplinkybių kiekį bei atskirą kiekvienos aplinkybės problematiką, apie jas taip pat plačiau bus pasisakyta atskiroje darbo dalyje.

BK 62 straipsnis reglamentuoja švelnesnės, negu įstatymo numatytos, bausmės skyrimą. Kaip jau minėta, specialiosios dalies straipsniuose, nenumatytos bausmių rūšys juridiniams asmenims, todėl vertinant BK kyla abejonių ar įstatymo nustatyta bausmė reiškia specialiosios dalies sankcijoje įtvirtintos bausmės minimumą ar bendrojo dalyje numatytą minimalią bausmę. Skiriant švelnesnę nei įstatymo nustatytą bausmę, turi būti atsižvelgiama į visumą aplinkybių, kuriuos mažina veikos pavojingumą, parodo veikos atsitiktinį, situacinį pobūdį⁶⁴. Yra teismų praktikos⁶⁵, kur švelnesnė negu įstatymo nustatyta bausmė juridiniams asmenims yra taikoma, vadovaujamosi bendrojoje dalyje numatytais bausmėmis. BK 62 straipsnis gali būti taikomas juridiniams asmenims, nes kaip minėta, baudų dydžiai juridiniams asmenims yra nemaži ir net minimali bauda siekia 10 000 eurų. Tačiau, iš BK nuostatų, turėtų būti aišku, kad ši norma gali būti taikoma juridiniams asmenims. Taip pat, turėtų būti atsižvelgta į tai, kad juridiniams asmenims specialiosios dalies straipsnių sankcijose bausmės nėra numatytos, todėl, vertinant bausmės švelninimo galimybę, turėtų būti atsižvelgta į padarytos nusikalstamos veikos sunkumą. Skirtingai nuo fizinių asmenų, kuriems, pavyzdžiui, už sunkų nusikaltimą jau specialiosios dalies straipsnyje nustatyta didesnė minimali bausmė (pavyzdžiui, galimas tik laisvės atėmimas), už BK bendrojoje dalyje numatytą minimalią bausmę fiziniams asmenims (viešieji darbai), juridiniams asmenims BK specialiosios dalies sankcijoje minimali ar maksimali bausmė nėra numatyta, baudų dydžiai BK bendrojoje dalyje nėra išskirti pagal nusikalstamos veikos sunkumą. Skiriant juridiniam asmeniui švelnesnę bausmę nei įstatymo nustatyta, turėtų būti vertinamas nusikalstamos veikos sunkumas, numatant, kad juridiniams asmenims švelnesnė bausmė gali būti skiriama tais atvejais, kai padarytas nesunkus arba apysunkis nusikaltimas. Kitu atveju galėtų susiklostyti situacija, kad fiziniam asmeniui už sunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo pažeidžiant specialias saugumo taisykles (BK 137 str. 3 d.) bausmė galėtų būti švelninama iki arešto bausmės (nes sankcijoje numatyta

⁶⁴ ABRAMAVIČIUS A., BARANSKAITĖ A., ČEPAS A., ŠVEDAS G., DRAKŠTAS R., DRAUKŠIENĖ A., FEDOSIUK O., IVOŠKA G., JATKEVIČIUS A., MILINIS A., MILIUS V., PAVILIONIS V., PRAPIESTIS J., SOLOVEIČIKAS D., ŠULIJA G. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras (Bendroji dalis)*, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 349;

⁶⁵ Kauno apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-533-573/2015;

laisvės atėmimo bausmė iki 7 metų), o juridiniam asmeniui, kuriam pagal BK 137 str. 4 d. atsakomybė taip pat taikoma, švelninant bausmę būtų paskirta mažesnė nei minimali bauda (mažesnė nei 200 MGL).

Bausmės skyrimas už kelias nusikalstamas veikas numatytas BK 63 straipsnyje. Šis straipsnis gali būti taikomas ir juridiniams asmenims. Jeigu, juridinis asmuo gali atsakyti už vieną nusikalstamą veiką, nėra priežasties, kodėl negali atsakyti už kelias nusikalstamas veikas. Tokios pozicijos taip pat yra laikomasi ir teismų praktikoje⁶⁶.

BK 64 straipsnyje numatytos bausmės skyrimo taisyklės, kai neatlikus paskirtos bausmės, padaryta nauja nusikalstama veika. Atsižvelgiant į tai, kad juridiniam asmeniui nėra taikoma laisvės atėmimo bausmė, nėra taikomas ir bausmės vykdymo atidėjimas bei paskirtos bausmės yra vykdomos iš karto, darytina išvada, kad BK 64 straipsnis yra skirtas tik fiziniams asmenims ir juridiniams asmenims negali būti taikomas.

BK 64¹ straipsnyje, numatytas bausmės skyrimas išnagrinėjus bylą supaprastinto proceso tvarka ar atlikus sutrumpintą įrodymų tyrimą. Šis straipsnis gali būti taikomas ir juridiniams asmenims. BK nėra numatyta specialių sąlygų, kurios parodytų bylos nagrinėjimą supaprastinta tvarka ar sutrumpinto įrodymų tyrimą tik fiziniams asmenims, todėl, darytina išvada, kad šis straipsnis gali būti taikomas ir juridiniam asmeniui. Pastebėtina, kad yra teismų praktikos, kurioje, skiriant bausmę juridiniams asmenims yra atsižvelgiama į šio straipsnio nuostatas⁶⁷.

BK 65 straipsnyje, įtvirtintos bausmių sudėjimo bei keitimo taisyklės. Vertinant šio straipsnio nuostatas, matyti, kad bausmė gali būti keičiama tik fiziniams asmenims. Bausmių keitimo taisyklės, numatytos tik fiziniams asmenims skiriamoms bausmėms. Bausmių, skiriamų juridiniams asmenims, sąrašas yra per siauras tam, kad būtų galima svarstyti bausmės keitimo galimybę. Tačiau, kaip jau minėta pirmoje darbo dalyje, įtvirtinus juridiniams asmenims viešųjų paslaugų teikimo bausmę, viešųjų paslaugų teikimas galėtų būti pakeistas baudos bausme. Šis bausmės keitimas galėtų būti taikomas tais atvejais, kai įmonė yra bankrutuojanti ar nesugeba sumokėti paskirtos baudos.

BK 66 straipsnis reglamentuoja kardomojo kalinimo įskaitymą į paskirtą bausmę. Ši nuostata be abejonės juridiniams asmenims nėra aktuali, nes juridiniam asmeniui negali būti taikomas kardomasis kalinimas.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-80-1073/2019; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-4-689/2019; Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-50-487/2014;

⁶⁷ Marijampolės apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-121-416/2018;

2.2. Aplinkybės į kurias atsižvelgiama, parenkant bausmę juridiniam asmeniui

Iš BK turinio galima suprasti, kad bausmės, kaip ir fiziniams asmenims, juridiniams asmenims įtvirtintos BK nuo švelniausios iki sunkiausios. Kaip jau ankščiau darbe minėta, švelniausia bausmė skiriama juridiniam asmeniui yra bauda. Tačiau, nėra jokios normos, nurodančios, kad juridiniams asmenims pirmiausiai turėtų būti vertinama baudos bausmės galimybė ir tik vėliau, svarstomas griežtesnių bausmių taikymas. Teismas, parinkdamas bausmę juridiniam asmeniui, pirmiausiai turėtų įvertinti baudos skyrimo galimybę, o ne iš karto siekti apriboti juridinio asmens veiklą⁶⁸. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad „*bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, kai įstatymo sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas būtų neproporcingas, neadekvatus konkrečiam baudžiamojo įstatymo pažeidimui, kaltininko asmenybei*“⁶⁹. Parenkant konkrečią bausmę juridiniam asmeniui, reikėtų įvertinti visus reikšmingus kriterijus, kadangi bausmė gali paveikti ne tik patį juridinį asmenį ar juridinio asmens vadovą, bet ir kitus juridinius bei fizinius asmenis (kurie dirba įmonėje, sudarę sutartis, kreditoriai, rangovai ir pan.).

Analizuojant teismų praktiką, nebuvo rasta nuosprendžių, kuriuose juridiniam asmeniui yra skiriama maksimali baudos bausmė ar bent artimesnė šiai ribai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtoje byloje⁷⁰, juridiniam asmeniui, kuris buvo nuteistas pagal BK 20 straipsnio 2 dalį, 270 straipsnio 2 dalį bei 300 straipsnio 1 dalį paskirta subendrinta 4000 MGL bauda. Juridiniam asmeniui nuteistam pagal BK 20 straipsnio 2 dalį ir 200 straipsnio 1 dalį paskirta 2310 MGL bauda⁷¹. Dar vienoje byloje⁷², kurioje juridinis asmuo nuteistas pagal BK 300 straipsnio 1 dalį, BK 228 straipsnio 1 dalį ir jam paskirta subendrinta bausmė 600 MGL bauda. Juridiniam asmeniui nuteistam pagal BK 182 straipsnio 2 dalį paskirta net 20 000 MGL bauda⁷³. Minėtose bylose neskelbiami juridinių asmenų pavadinimai, todėl nėra aišku kaip paveikė šiuos juridinius asmenis tokio dydžio baudos, tačiau, lyginant su pirmoje darbo dalyje analizuotais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, daugeliui juridinių asmenų, tokie baudų dydžiai, lemtų juridinio asmens bankrotą. Svarbu pažymėti ir tai, kad teismas paskirdamas bausmę, kaip tai nurodyta BK 47 straipsnio 5 dalyje, pats nustato skiriamos baudos dydį, o baudų dydžiai

⁶⁸ Soloveičikas D. *Bausmių skyrimo juridiniams asmenims taisyklės ir jų taikymo problemos.* // Teisė. 2006. p. 122;

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-235-648/2017;

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018;

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-30-788/2017;

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-4-689/2019;

⁷³ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-131-483/2015;

pagal nusikalstamos veikos sunkumą, kaip fiziniams asmenims (BK 47 str. 3 d.), išskirti nėra.

Juridiniams asmenims skiriamų baudų diapazonas yra platus, kas sudaro sąlygas už tuos pačius nusikaltimus juridiniams asmenims skirti žymiai besiskiriančias baudas, taip pat, skirti vienodas baudas už baudžiamąjį nusižengimą ir sunkų nusikaltimą. Tačiau toks platus reglamentavimas leidžia teismui paskirti adekvatesnę bausmę bei įvertinti juridinio asmens būklę, pelną, darbuotojų skaičių, kad baudos paskyrimas konkrečiu atveju pasiektų bausmės tikslus. Pažymėtina, kad jei įmonės pelnas per metus yra keliasdešimt milijonų, greičiausiai 10 000 EUR bauda nebūtų tokia veiksminga ir atgrasanti. Be to Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad „vienoda ir teisinga bausmė už tą patį nusikaltimą ar nusižengimą skirtingoms asmenybėms gali būti visiškai skirtingo dydžio ir (ar) rūšies“⁷⁴. Baudų intervalo platumas leidžia teismui, atsižvelgiant į juridinio asmens būklę, paskirti veiksmingiausią ir labiausiai atgrasančią bausmę, tačiau teismo diskrecija šiuo atveju yra per plati, todėl, manytina, kad baudžiamajame įstatyme turėtų būti numatyti bent minimalūs kriterijai, kuriais vadovaujantis juridiniams asmenims paskiriamas būtent toks baudos dydis. Tokie kriterijai galėtų būti juridinio asmens pelnas per pastaruosius metus, juridinio asmens padalinių/darbuotojų skaičius prisidėjęs prie nusikalstamos veikos padarymo, galimas ar esamas pelnas, kuris gautas iš nusikalstamos veikos. Teismai neturėtų vadovautis baudų dydžiais, kurie buvo skiriami kitose bylose už analogiškus nusikaltimus, nes paskirta bauda turi būti individualizuota, pagal kiekvieno juridinio asmens galimybes, tam, kad paskirta bausmė atitiktų savo pobūdį ir nelemtų per griežto nubaudimo.

Analizuojant teismų praktiką, buvo pastebima aplinkybių į kurias teismas atsižvelgia, skirdamas baudos bausmę juridiniam asmeniui. Vilniaus miesto apylinkės teismas, skirdamas baudą juridiniam asmeniui, atsižvelgė į laikotarpį, praėjusį nuo nusikalstamų veikų padarymo bei aplinkybę, kad juridinis asmuo turi bankrutuojančios bendrovės teisinį statusą⁷⁵. Panevėžio apygardos teismas⁷⁶, skirdamas bausmę juridiniam asmeniui, įvertino, kad veika padaryta juridinio asmens akcininko ir direktoriaus veiksmis, todėl, skirdamas bausmę teismas atsižvelgė į tas pačias aplinkybes, kaip ir fiziniam asmeniui (juridinio asmens vadovui). Taip pat, buvo atsižvelgiama, kad juridinis asmuo vykdo veiklą, nėra duomenų apie kitus juridinio asmens pažeidimus. Teismas nustatė, kad bendrovė nėra didelė ir per didelės bausmės paskyrimas gali sužlugdyti bendrovę, nuo ko nukentėtų ir kiti

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126-693/2018;

⁷⁵ Vilniaus apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-52-303/2013;

⁷⁶ Panevėžio apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3-366/2012;

asmenys (bendrovės darbuotojai), todėl buvo paskirta bauda artimesnė BK 47 straipsnyje numatytam baudos minimumui. Šiaulių miesto apylinkės teismas⁷⁷, skirdamas baudos bausmę juridiniam asmeniui, motyvavo tuo, kad juridinis asmuo vykdo savo veiklą, nusikalstama veika buvo padaryta ne įmonės ūkinės – komercinės veiklos srityje, naujų nusikalstamų veikų padaryta nebuvo. Klaipėdos miesto apylinkės teismas vertino, kad bendrovė veikianti, turinti pakankamą darbuotojų skaičių, taigi yra kuriantis ir darbo vietas suteikiantis subjektas, gaunantis pelną, pagal mokamus mokesčius patenkantis į Lietuvos valstybės biudžetą sumokančių įmonių pirmąjį šimtuką⁷⁸.

Teismas, skirdamas juridinio asmens veiklos apribojimo bausmę, nuosprendyje privalo įvardinti kokiam būtent padaliniui skiriamas veiklos apribojimas bei kuriam laikui. Netinkamai paskyrus juridinio asmens veiklos apribojimo bausmę, kaltų grėsmė juridinio asmens egzistavimui. Tam tikrais atvejais, didelė bauda gali turėti blogesnes pasekmes ir lemti įmonės bankrotą, o vieno iš daugelio filialų uždarymas gali būti ne tiek nuostolingas. Nepelningo filialo uždarymas, kuris galimai ir buvo skirtas atlikti nusikalstamai veikai, nepasiektų bausmės tikslų ir tokia bausmė nebūtų veiksminga. Atsižvelgiant į šias aplinkybes svarbu, teismui, skiriant bausmę, įvertinti visas aplinkybes ir galimus padarinius, kad būtų paskirta proporcinga bausmė. Teismas skirdamas veiklos apribojimo bausmę turėtų įvertinti galimus juridinio asmens finansinius nuostolius ir ar tokia bausmė leistų pasiekti bausmės tikslus. Analizuojant teismų praktiką, buvo pastebėta, kad juridinio asmens veiklos apribojimo bausmė yra itin retai taikoma. Vilniaus apygardos teismas vertindamas veiklos apribojimo bausmės skyrimo galimybes nurodė, kad juridinių asmenų padarytos nusikalstamos veikos yra ekonominio pobūdžio, todėl jiems taikytinos ekonominio pobūdžio bausmės⁷⁹.

Skiriant griežčiausią bausmę – juridinio asmens likvidavimą, teismas turėtų įvertinti darbuotojų skaičių, nustatyti ar įmonė tebevykdo veiklą, moka mokesčius, kad bausmė nesukeltų neigiamų padarinių nesusijusiems su nusikalstama veika asmenims. Alytaus rajono apylinkės teismas, paskirdamas likvidavimo bausmę juridiniam asmeniui, atsižvelgė į padarytų nusikalstamų veikų pobūdį, į tai, kad juridinis asmuo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn pirmą kartą, kad įmonė faktiškai neveikianti bei atleisti visi darbuotojai⁸⁰. Skirdamas likvidavimo bausmę, teismas, taip pat atsižvelgia į įmonės mokumą, teisinį juridinio asmens statusą⁸¹.

⁷⁷ Šiaulių miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-63-716/2011;

⁷⁸ Klaipėdos apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-25-606/2015;

⁷⁹ Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-50-487/2014;

⁸⁰ Alytaus rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-23-572/2011;

⁸¹ Utenos rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-61-373/2011;

2.3. Baudžiamąją atsakomybę lengvinančių ir sunkinančių aplinkybių vertinimas, skiriant bausmę juridiniams asmenims

BK 54 straipsnio 2 dalies 7 punkte, nurodyta, kad skirdamas bausmę teismas atsižvelgia į atsakomybę lengvinančias bei sunkinančias aplinkybes. Nors juridinio asmens atsakomybė yra išvestinė ir jis gali atsakyti tik už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas, manytina, kad atsakomybę lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės parodo paties subjekto mažesnę/didesnę pavojingumą. BK 59 ir BK 60 straipsniuose, numatytos atsakomybę lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės, kurios yra daugiau orientuotos į fizinius asmenius. Pastebėtina, kad juridinis asmuo gali turėti mažesnę/didesnę pavojingumą, todėl, fiziniam asmeniui baudžiamąją atsakomybę lengvinančių ar sunkinančių aplinkybių automatiškas „perkėlimas“ juridiniam asmeniui nebūtų tikslingas. Juridiniam asmeniui automatiškai gali būti atsižvelgiama tik į tas, fiziniui asmeniui baudžiamąją atsakomybę lengvinančias ar sunkinančias aplinkybes, kurios yra glaudžiai susijusios su padaryta nusikalstama veika. Aplinkybės kurios yra susijusios su subjekto asmenybe, fiziniam ir juridiniam asmeniui turėtų būti vertinamos atskirai.

Lengvinančios aplinkybės yra numatytos BK 59 straipsnio 1 dalyje. Pagalbos suteikimas nukentėjusiam asmeniui arba kitoks aktyvus bandymas išvengti sunkesnių padarinių (BK 59 str. 1 d. 1 p.) yra atsakomybę lengvinanti aplinkybė, kuri yra glaudžiai susijusi su padaryta nusikalstama veika. Laikoma, kad kaltininkas suteikė nukentėjusiam asmeniui pagalbą arba kitaip bandė išvengti sunkesnių padarinių tada, „*kai kaltininkas aktyviais veiksmais siekė įsiterpti į įvykių eigą taip, kad padarinių visai neatsirastų arba, jeigu jie iš dalies jau buvo atsiradę, jų nepadaugėtų*⁸²“. Taigi, pagalbos suteikimas nukentėjusiajam ar aktyvus bandymas išvengti sunkesnių padarinių yra glaudžiai susijęs su padaryta nusikalstama veika, nes pagalba suteikiama nusikalstamos veikos padarymo metu arba iškart po jos. Teismų praktikos kur buvo taikyta ši aplinkybė juridiniam asmeniui, atlikus teismų praktikos analizę rasta nebuvo.

Prisipažinimas apie padarytą nusikalstamą veiką bei nuoširdus gailėjimasis arba padėjimas išaiškinti nusikalstamoje veikoje dalyvavusius asmenis (BK 59 str. 1 d. 2 p.) nors daugiau susijusi su paties fizinio asmens atgaila, visgi sietina ir su juridiniu asmeniu. Asmuo, prisipažinęs apie nusikalstamą veiką ar padėjęs išsiaiškinti veikoje dalyvavusius asmenis, gali būti juridinio asmens atstovas, kuris ir toliau veikia juridinio asmens interesais. Todėl, ši atsakomybę lengvinanti aplinkybė, turėtų būti vertinama kiekvienam

⁸² Šiaulių apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-80-309/2017;

subjektui atskirai. Iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos⁸³ matyti, kad į šią atsakomybę lengvinančią aplinkybę yra atsižvelgiama, skiriant bausmę juridiniam asmeniui. Taip pat, pastebima teismų praktikos, kurioje, fiziniam asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką juridinio asmens interesais, yra atsižvelgiama į šią atsakomybę lengvinančią aplinkybę, o juridiniam asmeniui ne⁸⁴. Taigi, matyti, kad teismas atsižvelgia į juridinio asmens atstovo prisipažinimą, nuoširdų gailėjimąsi bei pagalbą atskleidžiant nusikalstamoje veikoje dalyvavusius asmenis, tačiau ši aplinkybė yra vertinama kiekvienam baudžiamosios atsakomybės subjektui atskirai.

Kita atsakomybę lengvinanti aplinkybė – kaltininko savanoriškas žalos atlyginimas ar pašalinimas (BK 59 str. 1 d. 3 p.). Ši aplinkybė yra sietina su konkrečiu subjektu kuris atlygino žalą. Todėl į šią aplinkybę turėtų būti atsižvelgiama, skiriant bausmę juridiniam asmeniui, kai juridinis asmuo savo lėšomis atlygina arba pašalina kilusią žalą. Pažymėtina, kad teismų praktikoje taip pat laikomasi pozicijos, kad į šią atsakomybę lengvinanti aplinkybė atsižvelgiama tam subjektui, kuris atlygino kilusią žalą, automatiškai fiziniam asmeniui atlyginus žalą ši atsakomybę lengvinanti aplinkybė juridiniam asmeniui nevertinama⁸⁵.

Atsakomybę lengvinanti aplinkybė, kai veika yra padaryta dėl beviltiškos kaltininko padėties (BK 59 str. 1 d. 4 p.), negali būti vertinama juridiniam asmeniui. Net jei įmonė yra nemoki ar jai gresia bankrotas, manytina, kad šiuo aspektu turėtų būti vertinama fizinio asmens beviltiška padėtis. Taigi, tuo atveju, kai fiziniam asmeniui, skiriant bausmę, yra atsižvelgiama į šią atsakomybę lengvinančią aplinkybę, juridiniam asmeniui šios aplinkybės vertinti nereikėtų, nes ši aplinkybė susijusi su konkrečiu subjektu. Teismų praktikos taikant šią aplinkybę juridiniam asmeniui rasta nebuvo.

Dar viena, BK įtvirtinta lengvinanti aplinkybė yra kai veika padaryta dėl psichinės ir fizinės prievartos (BK 59 str. 1 d. 5 p.). Akivaizdu, kad fizinę ar psichinę prievartą gali patirti tik fizinis asmuo, todėl ši aplinkybė juridiniam asmeniui „perkeliama“ neturėtų būti. Tačiau pastebėtina, kad ši norma išvis negali būti aktuali juridiniams asmenims, nes jei fizinis asmuo, daro nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai, jis tai daro dėl juridinio asmens interesų, o ne dėl prievartos. Jei fizinį asmenį verčia daryti nusikalstamą veiką kitas fizinis asmuo, juridinio asmens interesais, būtent jis ir atsakys lygiagrečiai su juridiniu

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-76-1073/2018; Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-105-606/2018;

⁸⁴ Vilniaus apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2098-929/2019; Vilniaus apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1044-908/2019;

⁸⁵ Vilniaus apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1044-908/2019; Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-105-606/2018;

asmeniui, už nurodymą ar net prievartą vykdyti nusikalstamą veiką. Todėl, ši aplinkybė iš vis negali būti aktuali juridiniams asmenims.

Aplinkybė, kai veikos padarymui turėjo įtakos provokuojantis ar rizikingas kito asmens elgesys (BK 59 str. 1 d. 6 p.), tam tikrais atvejais gali būti „perkeliama“ juridiniam asmeniui, jei ginti juridinio asmens interesus paskatino būtent nukentėjusiojo elgesys. Tačiau, tokia situacija būtų netipinė ir neaišku ar praktikoje iš vis įmanoma. Teismų praktikos, kai yra atsižvelgiama į šią aplinkybę, skiriant bausmę juridiniam asmeniui, taip pat, rasta nebuvo.

Aplinkybės, kai veika padaryta nukentėjusio asmens, kurio būklė beviltiška prašymu (BK 59 str. 1 d. 7 p.) ar pažeidžiant nusikalstamą veiką padariusio asmens sulaikymo, būtinojo reikalingumo, profesinės pareigos arba teisėsaugos institucijų užduoties vykdymo teisėtumo sąlygas (BK 59 str. 1 d. 8 p.) bei kai veika padaryta peržengiant būtinosios ginties ribas (BK 59 str. 1 d. 9 p.), juridiniam asmeniui negali būti vertinamos. Esant šioms aplinkybėms, neįmanoma situacija, kad fizinis asmuo veiktų juridinio asmens interesais. Todėl, iš esmės, tokios aplinkybės juridiniam asmeniui nėra aktualios.

Nusikalstamos veikos padarymas dėl didelio susijaudinimo (BK 59 str. 1 d. 10 p.), dėl savo specifikos, taip pat priskiriamas tik fiziniams asmenims. Sunkiai suvokiama, kada galėtų susiklostyti tokia situacija, kai staigiai susijaudinus dėl nukentėjusiojo asmens veiksmų, veikiama juridinio asmens interesais. Veikimas juridinio asmens interesais yra daugiau apgalvotas, planuotas, tyčinis, vargu ar juridinio asmens atsakomybė esant tokioms aplinkybėms galėtų kilti. Teismų praktikos kai į šią aplinkybę buvo atsižvelgiama, skiriant bausmę juridiniam asmeniui, rasta nebuvo.

Aplinkybė, kai veiką padarė ribotai pakaltinamas asmuo (BK 59 str. 1 d. 11 p.), išimtinai priklauso fiziniam asmeniui. Sunku įsivaizduoti situaciją, kai juridinį asmenį valdo ar kontroliuoja ribotai pakaltinimas asmuo. Visgi, susiklosčius tokiai situacijai, juridiniam asmeniui atsakomybė neturėtų būti lengvinama. Nebuvo rasta teismų praktikos, kai teismas, skirdamas bausmę juridiniam asmeniui, atsižvelgė į tokią atsakomybę lengvinančią aplinkybę. Atsakomybę lengvinanti aplinkybė, kai asmuo buvo nugirdytas ar apsvaigintas prieš jo valią (BK 59 str. 1 d. 12 p.), taip pat sietina su fiziniu asmeniu. Juridiniam asmeniui tokiu atveju atsakomybė neturėtų kilti, nes fizinis asmuo padarytų nusikalstamą veiką dėl priverstinio apsvaiginimo, o ne siekiant naudos juridiniam asmeniui.

Dar viena aplinkybė – nepavykęs savanoriškas atsisakymas padaryti nusikalstamą veiką (BK 59 str. 1 d. 13 p.). Į šią aplinkybę reikėtų atsižvelgti, skiriant bausmę juridiniams

asmenims. Kaip jau aukščiau minėta, kai aplinkybė glaudžiai susijusi su nusikalstama veika, ji turėtų būti vertinama ir juridiniam asmeniui. Ji rodo ne tik paties fizinio asmens, bet ir juridinio asmens mažesnę pavojingumą. Tačiau, teismų praktikos, vertinant šią aplinkybę juridiniam asmeniui rasta nebuvo.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad atsakomybę lengvinančių aplinkybių sąrašas nėra baigtinis, teismas gali pripažinti ir kitas aplinkybes kaip atsakomybę lengvinančias, kurios parodo mažesnę nusikalstamos veikos arba kaltininko asmenybės pavojingumą⁸⁶. Taigi, nors BK 59 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos normos yra daugiau pritaikytos fiziniams asmenims, teismas, vadovaujantis protingumo ir sąžiningumo kriterijais, gali pripažinti ir kitas lengvinančias aplinkybes, kurios labiau tiktų juridiniams asmenims.

BK 60 straipsnio 1 dalyje, numatytos atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kurių vertinimas skiriant bausmę juridiniam asmeniui taip pat nėra aiškus. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kai veika padarė bendrininkų grupė (BK 60 str. 1 d. 1 p.) ar organizuota grupė (BK 60 str. 1 d. 2 p.), skiriant bausmę juridiniams asmenims, vertinamos nėra. Teismų praktikos, kurioje būtų atsižvelgiama į šias aplinkybes, skiriant bausmę juridiniam asmeniui, rasta nebuvo. Apie juridinių asmenų bendrininkavimo galimumą, plačiau bus pasisakyta kitoje darbo dalyje.

Baudžiamąją atsakomybę sunkinanti aplinkybė, kai nusikalstama veika padaryta dėl chuliganiškų ar savanaudiškų paskatų (BK 60 str. 1 d. 3 p.), gali būti vertinama juridiniams asmenims. Juridinio asmens interesais padaryta nusikalstama veika, gali būti padaryta dėl savanaudiškų juridinio asmens paskatų. Paprastai, veikiant juridinio asmens interesais ir siekiama naudos juridiniam asmeniui, todėl jei savanaudiškos paskatos neįeina į konkretaus nusikaltimo sudėtį, kaip kvalifikuojantis požymis, ši aplinkybė skiriant bausmę juridiniam asmeniui turi būti vertinama. Taip pat, yra teismų praktikos kur ši aplinkybė yra vertinama, skiriant bausmę juridiniam asmeniui⁸⁷.

Atsakomybę sunkinanti aplinkybė, kai veika padaryta kankinant nukentėjusį asmenį ar tyčiojantis iš jo (BK 60 str. 1 d. 4 p.), negali būti vertinama juridiniam asmeniui. Nors ši aplinkybė yra glaudžiai susijusi su nusikalstamos veikos darymu, visgi, skiriant bausmę juridiniam asmeniui, į šią aplinkybę neturėtų būti atsižvelgiama. Nukentėjusiojo kankinimas bei tyčiojamas iš jo tai yra konkretaus fizinio asmens žiaurumas, kas nėra

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-108-697/2017;

⁸⁷ Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-102-593/2018;

susiję su juridinio asmens interesų siekimu. Teismų praktikoje tokių pavyzdžių rasta nebuvo.

Aplinkybės, kai veika padaryta mažamečiui (BK 60 str. 1 d. 5 p.), bejėgiškam asmeniui (BK 60 str. 1 d. 6 p.), nėščiai moteriai (BK 60 str. 1 d. 7 p.), pasinaudojant visuomenine ar kito asmens nelaimė (BK 60 str. 1 d. 8 p.), gali būti aktualios, skiriant bausmę juridiniam asmeniui. Šios aplinkybės lemia lengvesnį nusikalstamos veikos padarymą, pasinaudojant pažeidžiamu asmeniu – mažamečiu, nėščia moterimi, todėl šios aplinkybės glaudžiai susijusios su nusikalstama veika ir pasirinkimo, tokių asmenų, jai vykdyti.

Atsakomybę sunkinanti aplinkybė, kai veiką padaręs asmuo apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų (BK 60 str. 1 d. 9 p.), skiriant bausmę juridiniam asmeniui vertinama neturėtų būti. Apsvaigimas ar narkotinių /psichotropinių medžiagų naudojimas yra susijęs su konkrečiu subjektu – fiziniu asmeniu. Juridinis asmuo, be abejonės, gali atsakyti už apsvaigusio fizinio asmens veiksmus, tačiau atsižvelgti į tokią sunkinančią aplinkybę, skiriant bausmę juridiniam asmeniui, nebūtų tikslinga.

Aplinkybės, kai veika padarytina visuotinai pavojingu būdu ar naudojant sprogmenis, sprogstamąsias medžiagas arba šaunamuosius ginklus (BK 60 str. 1 d. 10 p.), taip pat kai dėl veikos atsirado sunkių padarinių (BK 60 str. 1 d. 11 p.), be abejonės, yra glaudžiai susijusios su padaryta nusikalstama veika, kuri daroma buvo juridinio asmens naudai. Todėl, į šias aplinkybes turėtų būti atsižvelgiama, skiriant bausmę juridiniam asmeniui.

Aplinkybė, kai veika padaryta siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų (BK 60 str. 1 d. 12 p.), neturėtų būti vertinama, skiriant bausmę juridiniam asmeniui. Esant šioms aplinkybės juridiniam asmeniui baudžiamoji atsakomybė iš vis neturėtų kilti, nes nusikalstama veika būtų daroma dėl neapykantos, o ne juridinio asmens naudai. Visgi, jei susiklostytų situacija, kad veika buvo daroma ir juridinio asmens interesais ir siekiant išreikšti neapykantą kažkokiai žmonių grupei, tokiu atveju, turėtų būti vertinamos šios sunkinančios aplinkybės ir juridiniam asmeniui. Tokie veiksmai parodytų itin neigiamą juridinio asmens veiklos politiką, diskriminacijos toleravimą įmonėje.

BK 60 straipsnyje 1 dalyje numatytos atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kurios yra daugiau orientuotos į fizinius asmenis. Tačiau, šiame straipsnyje numatytų atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas yra baigtinis, teismas negali savarankiškai pripažinti kitas aplinkybes sunkinančiomis. D. Soloveičiko nuomone, BK turėtų būti aiškiai įtvirtinta, kad

juridiniams asmenims taikomos visos pagrindinės sąlygos, susijusios su bausmės individualizavimu. Taip pat, atsakomybę lengvinančių/sunkinančių aplinkybių sąrašas turi būti papildytas taip, kad jis būtų tiesiogiai orientuotas į bausmės skyrimą įmonei (pavyzdžiui, kaip sunkinanti aplinkybė vertinama neigiama juridinio asmens organizacinė kultūra ir veiklos politika), atsakomybę lengvinančių aplinkybių sąrašas galėtų būti papildytas nurodant, kad buvo imtasi visų priemonių įgyvendinti nusikalstamų veikų prevenciją, pašalinti nusikalstamos veikos padarinius⁸⁸. Autorės nuomone, atsakomybę lengvinančių aplinkybių sąrašo pildymas nėra būtinas, nes teismas turi galimybę ir kitas aplinkybes pripažinti lengvinančias atsakomybę. Tačiau, atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas turėtų būti papildytas aplinkybe – neigiama juridinio asmens organizacinė kultūra ir veiklos politika. Ši aplinkybė, atkleidžia juridinio asmens neigiamą charakteristiką, taigi, parodo paties juridinio asmens didesnę pavojingumą.

2.4. Bendrininkavimo vertinimas, skiriant bausmę juridiniam asmeniui

BK 25 straipsnyje, nurodytos trys galimos bendrininkavimo formos: 1) bendrininkų grupė; 2) organizuota grupė; 3) nusikalstamas susivienijimas. Bendrininkavimo formos numatytos nuo mažiau pavojingos iki pavojingiausios, tačiau visų šių bendrininkavimo formų esmė, kad keli asmenys, bendru susitarimu, įvykdo nusikalstamą veiką. Kaip jau minėta, kai nusikalstamą veiką padarė bendrininkų grupė arba organizuota grupė, tai gali būti vertinama kaip atsakomybę sunkinanti aplinkybė. Natūraliai kyla klausimas, ar juridinis asmuo gali būti bendrininkas darant nusikaltimą, ar įmanomas iš vis jo priklausimas bendrininkų, organizuotai grupei ar nusikalstamam susivienijimui, ar skiriant bausmę juridiniam asmeniui teismas atsižvelgia į šį požymį. D. Soloveičiko nuomone, juridinis asmuo iš esmės yra tapatus fiziniam asmeniui, galinčiam padaryti nusikalstamą veiką, todėl būtų logiška manyti, kad juridinis asmuo, taip pat, gali būti ir bendrininku, darant nusikalstamą veiką⁸⁹. Sutiktina su šia nuomone, nes jei juridinis asmuo gali padaryti nusikalstamą veiką ir yra vertinamas, kaip baudžiamosios atsakomybės subjektas, tai turėtų galėti būti ir bendrininku padarant nusikalstamą veiką. Kaip jau anksčiau minėta, juridinis asmuo turi savo kaip subjekto charakteristiką, identitetą, organizacinę struktūrą, todėl manytina, kad bendrininkavimo institutas turėtų būti taikomas ir juridiniam asmeniui.

⁸⁸ SOLOVEIČIKAS, D. *Bausmių skyrimo juridiniams asmenims taisyklės ir jų taikymo problemos*. Teisė, 2006, p. 119–120;

⁸⁹ SOLOVEIČIKAS, Deividas. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai)*. Justitia, 2006, p. 86;

BK 24 straipsnio 1 dalyje, numatyta bendrininkavimo sąvoka: „*Bendrininkavimas yra tyčinis, bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitariusių pakaltinimų ir sulaukusių šio kodekso 13 straipsnyje numatyti amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką*“. Lingvistiškai aiškinant šio straipsnio nuostatas, darytina išvada, kad asmens tinkamo amžiaus kriterijus taikytinas būtent fiziniams asmenims. Juridiniams asmenims, amžiaus ar veiklos ilgumo kriterijus nėra vertinamas, todėl šio straipsnio turinys suponuoja, kad jis negali būti taikomas juridiniam asmeniui. Tačiau, gali susiklostyti situacija kai du juridiniai asmenys, arba juridinis su fiziniu asmeniu, bendrininkaudami atlieka nusikalstamą veiką. Vertinant, juridinio asmens resursus, veiklos mastą, darbuotojų skaičių, infrastuktūrą pastebima, kad juridinių asmenų bendrininkavimas darant nusikalstamą veiką, gali sukelti dar didesnę žalą. Pavyzdžiui, kai per įmonę yra įdarbinami darbuotojai, kurie paskui tampa planuoto nusikaltimo aukomis. Pastebėtina, kad juridiniai asmenys kelia didesnę žmonių pasitikėjimą, pavyzdžiui, darbo pasiūlymai užsienyje: paprastai žmogus susiranda įmonę, perskaito atsiliepimus, patikrina ar iš tiesų toks juridinis asmuo egzistuoja, kiek laiko vykdo veiklą. Tokio pobūdžio skelbimai laikomi patikimesniais nei fizinio asmens skelbimas, kuris siūlo darbą užsienyje, todėl tikėtina, kad būtent toks skelbimas, susilauks didesnio žmonių susidomėjimo ir atitinkamai atsiras daugiau nusikaltimo aukų.

Lietuvoje yra baudžiamųjų bylų, kuriose baudžiamoji atsakomybė kyla, ne vienam, bet keliems juridiniams asmenims, už tą pačią nusikalstamą veiką. Kauno apygardos teismo nagrinėjamoje byloje⁹⁰, buvo nustatyta, kad du juridiniai asmenys, turintys tą patį vadovą (kuris, taip pat, yra abiejų įmonių vienintelis akcininkas), priėmė sprendimą, dėl neteisėtų kompiuterinių programų laikymo ir jas laikė. Iš bylos aplinkybių matyti, kad dalis vieno juridinio asmens kompiuterių, su juose įdiegtomis kompiuterio programomis, buvo nuomojamos kitam juridiniam asmeniui. Bendrininkavimo požymis, šioje byloje, vertinamas nebuvo, nors abu juridiniai asmenys veikė bendrais interesais, turėjo tą patį galutinį naudos gavėją. Bendrininkavimo instituto taikymas, tokiose situacijose, būtų aktualus, nes bendrininkavimo požymis rodo didesnę pačios nusikalstamos veikos pavojingumą. Be to, bendrininkavimas yra laikomas atsakomybę sunkinančia aplinkybe todėl, nėra suprantama, kodėl fiziniam asmeniui bendrininkavimo požymis turėtų sunkinti baudžiamąją atsakomybę, o juridiniam asmeniui ne. Bendrininkavimo vertinimas, kvalifikuojant padarytą nusikalstamą veiką, taip pat, palengvina galimybę visus prisidėjusius prie nusikaltimo juridinius asmenius, patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

⁹⁰ Kauno apygardos teismo nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-106-107-2009;

Pavyzdžiui, pagalbinę funkciją atliekančio juridinio asmens veiksmai, gali neatitikti BK įtvirtintų nusikalstamų veikų sudėties ir tokiu atveju, juridinis asmuo, prisidėjęs prie nusikalstamos veikos, išvengs baudžiamosios atsakomybės. Įmanoma ir tokia situacija, kai du juridiniai asmenys turi tą patį vienintelį akcininką bei vadovą ir per vieną juridinį asmenį daromos nusikalstamos veikos, o kitas juridinis asmuo naudojamas kaip priedanga arba atlieka pagalbinę funkciją, darant nusikalstamą veiką. Taip pat, įmanoma situacija, kai, pavyzdžiui, įdarbinimo agentūra žinanti, kad kita įmonė užsiima prekyba žmonėmis, vergija ir pan. įdarbina asmenis ten dirbti. Tokioje situacijoje, bendrininkavimo vertinimas kvalifikuojant nusikalstamą veiką būtų naudingas, nes padėtų atkleisti kiekvieno subjekto, prisidėjusio prie nusikalstamos veikos, veiksmus. Galima ir tokia situacija, kai juridinis asmuo yra specialiai sukurtas organizuotos grupės nusikalstamai veikai dengti, tokiu atveju, juridinis asmuo, taip pat, turėtų būti pripažįstamas organizuotos grupės bendrininku. Taigi, tiek teoriškai, tiek praktiškai, juridinių asmenų bendrininkavimas yra realus, įmanomas bei aktualus.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra išvestinė iš fizinio asmens atsakomybės, todėl, bendrininkavimo institutas negali būti taikomas⁹¹. Baudžiamojoje byloje⁹² dėl kyšininkavimo, pirmosios instancijos teismas išaiškino, kad „UAB „A“ yra privatus juridinis asmuo, neturintis fiziniam asmeniui būdingų psichinės veiklos elementų, tad fizinio ir juridinio asmens bendrininkavimas neįmanomas“. Apeliacinis ir kasacinis teismas dėl šio pirmosios instancijos teismo išaiškinimo byloje nepasisakė. Pažymėtina, kad asmuo pasiūlęs kyšį valstybės tarnautojui, buvo juridinio asmens vadovas, nors jis tai darė veikdamas juridinio asmens naudai bei interesais, buvo vienintelis akcininkas bei vadovas, tačiau teismas bendrininkavimo požymio kvalifikuojant nusikalstamą veiką neįžvelgė. Juridiniui asmeniui buvo pritaikyta baudžiamoji atsakomybė, vadovaujantis BK 20 straipsnio 2 dalimi. Nėra suprantama, kodėl fiziniai asmenys turi atsakyti už padarytą nusikalstamą veiką, kaip veikdami organizuotoje grupėje, o juridinis asmuo, atsakydamas už tą pačią nusikalstamą veiką bei būdamas pilnavertis subjektas, vertinamas, kaip neturintis fiziniam asmeniui būdingų psichikos elementų, todėl jo bendrininkavimas neįmanomas. Tokiu atveju, kyla klausimas ar iš vis juridinio asmens vertinimas, kaip baudžiamosios atsakomybės subjekto, yra teisingas. Jei juridinis asmuo neturi psichinės veiklos elementų, kaip fizinis asmuo, ir dėl to negali būti bendrininku, tada, jis negali iš vis atsakyti už padarytą nusikalstamą veiką, nes visi veiksmai yra sąlygoti fizinio asmens. Toks teismo išaiškinimas paneigia juridinio asmens

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-27/2014;

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-8-788/2018;

subjektiškumą. Kaip jau darbe minėta, juridinis asmuo turi savo „asmenybę“ t.y.: veiklos politika, organizacinė struktūra ir pan., todėl, manytina, kad jis gali būti subjektu ir gali būti bendrininku, nors ir veikdamas per fizinį asmenį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje⁹³, kurioje buvo nagrinėjamas valstybės pareigūno kyšininkavimas, kyši perduodant per juridinį asmenį, juridinio asmens bendrininkavimo galimybė nebuvo vertinama. Iš bylos aplinkybių, matyti, kad minėtas valstybės pareigūnas (Asociacijos viešųjų pirkimų komisijos pirmininkas), ne kartą paėmė kyši iš kitų fizinių asmenų ir visi kyšiai buvo perduodami per juridinį asmenį UAB „N“, kuris, taip pat, laimėjo Asociacijos organizuotą viešųjų pirkimų konkursą. Pastebėtina, kad bendrininkavimo galimybė net nebuvo aptarta ir, ar iš vis juridiniam asmeniui kilo kokia nors atsakomybė, iš bylos aplinkybių nėra aišku. Tokia situacija turėtų būti vertinama kaip bendrininkavimas, nes juridinis asmuo, bendrininkavime, atliko veiksmus, palengvinančius nusikalstamos veikos padarymą. Taip pat, analizuojant bylą, kyla klausimų dėl viešųjų pirkimų konkurso organizavimo skaidrumo, kai po konkurso laimėjimo, bendrais konkurso laimėtojo ir konkurso organizatoriaus veiksmis daroma nusikalstama veika. Iš bylos aplinkybių matyti, kad buvo išankstinis susitarimas, daugkartinis bendradarbiavimas vykdant nusikalstamą veiką, akivaizdi juridinio asmens pagalba.

Lietuvos apeliacinio teismo byloje⁹⁴, „*G. P. ir D. Š. <...> subūrė organizuotą grupę, susidedančią iš jų pačių bei vykdytojų E. L., A. K., ir kartu <...> vadovaudami šios grupės nusikalstamai veiklai, organizuodami ir koordinuodami jos narių veiksmus, veikdami išankstine tiesiogine tyčia kartu su kitais minėtais organizuotos grupės nariais, turinčiais joje skirtingus vaidmenis bei atliekančiais atskiras užduotis, turėdami bendrą organizuotos grupės tikslą apgaule savo, kitų minėtų organizuotos grupės narių bei juridinio asmens UAB „V. E.“ naudai įgyti svetimą didelės vertės turtą – statybos ir remonto prekes, su minėtais grupės nariais susitarė realizuoti ir realizavo šį nusikalstamos veiklos planą“.* Šioje byloje, juridinio asmens priklausymas organizuotai grupei, nebuvo vertinamas.

Iš atliktos teismų praktikos analizės pastebima, kad nors juridinis asmuo atsako už fizinio asmens veiksmus, tačiau nėra vertinamas kaip nusikalstamos veikos bendrininkas. Pastebėtina, kad taikant bendrininkavimo institutą juridiniam asmeniui, atsirastų galimybė jį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 39¹ straipsnį, be to, tai galėtų būti laikoma baudžiamąją atsakomybę sunkinančia aplinkybe. Galiausiai, bendrininkavimas rodo didesnę nusikalstamos veikos pavojingumą, juridinis asmuo jau iš savęs yra „didelis“

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-108-628/2019;

⁹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-131-483/2015;

subjektas ir bendrininkavimas su kitais juridiniais ar fiziniais asmenimis, parodo ypač didelį juridinio asmens pavojingumą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas⁹⁵, dėl BK 20 straipsnio 2 dalies, yra pasisakęs, kad „*Naudos požymis paprastai yra aiškinamas kaip turtinės naudos gavimas, o interesų užtikrinimas – kaip kitų (nebūtinai turtinių) juridinio asmens siekių įgyvendinimą. Taigi „intereso“ sąvoka platesnė nei „naudos“ sąvoka ir gali apimti pastarąją. Konstatuojant šią juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygą turi būti nustatyta, kad iš nusikalstamos fizinio asmens veikos juridinis asmuo turi (turės) naudos ir tą naudą pripažįsta (pvz., neteisėtu būdu išgryninti pinigai, naudojami įmonės interesams užtikrinti) arba kai juridinis asmuo suinteresuotas tokia veika ir jos sukuriama padariniais (pvz., juridinio asmens panaudojimas darant nusikalstamą veiką buvo realiai naudingas: įmonės ūkinės veiklos perspektyvai ir jos konkurencingumui; įmonės įvaizdžiui; ar suteikė įmonei kokių nors pranašumų prieš kitas įmones konkuruojant viešųjų pirkimų konkursuose)“.* BK 20 straipsnio 2 dalies nuostata, be abejonės yra reikšminga, nes, tokiu būdu, juridinis asmuo neturi galimybės išvengti baudžiamosios atsakomybės. Taip pat, pastebėtina, kad BK 20 straipsnio 3 dalyje⁹⁶ numatyta, kad juridinis asmuo gali atsakyti ir tokiu atveju, jeigu nusikalstamas veikas padarė darbuotojas ar įgaliotas asmuo juridinio asmens naudai, 2 dalyje, nurodyto asmens nurodymu, leidimu ar dėl priežiūros/kontrolės stokos. Taigi, juridinis asmuo, kuris padarė nusikalstamą veiką kito juridinio asmens naudai, pagal BK 20 straipsnio 3 dalį, negalėtų atsakyti, nes jis negali būti laikomas nei darbuotoju, nei įmonės įgaliotu asmeniu, taip pat galima teigti, kad viena įmonė nėra įgaliota kontroliuoti kitos įmonės veiksmus, nors bendradarbiavimas tokiu atveju būtų akivaizdus.

Puikus įmonių bendradarbiavimo pavyzdys, pastebėtas, Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėtoje byloje⁹⁷. Organizuota grupė buvo suburta sunkiam nusikaltimui – svetimo didelės vertės turto įgijimui, apgaulės būdu, realizuojant didelį, nenustatytos kilmės, falsifikuotų prekių kiekį. Veika buvo daroma per UAB „G“, UAB „J“, UAB „B“, UAB „D“ ir UAB „R“ (buvo nustatyta, kad „1) D. P. sukčiavimo būdu iš UAB „I“ gautus pinigus <...> legalizavo UAB „G“ veikloje, kuriuos vėliau G. L. legalizavo UAB „R“; 2) D. P. sukčiavimo būdu iš UAB „I“ gautus pinigus <...> legalizavo UAB „J“ veikloje, kurie vėliau G. L. buvo legalizuoti UAB „R“; 3) G. L. organizuota grupė su vykdytojais A. S. ir V. Č. legalizavo nusikalstamu sukčiavimo būdu gautas UAB „B“ lėšas nuslepiančias UAB „D“ sąskaitoje“), dokumentai buvo surašyti įmonių UAB „Z“, UAB „L“ vardu, kurios,

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 2K-7-30-788/2017;

⁹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-1-449/2019;

Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenimis, tokios veiklos nevykdė arba buvo naudojamos nusikalstamosioms veikoms daryti. Šioje byloje, buvo vertinamas tik fizinių asmenų bendrininkavimas, o juridiniai asmenys, atsakė atskirai už atliktus nusikalstamus veiksmus. Pažymėtina, kad UAB „D“ iš vis nebuvo taikyta baudžiamoji atsakomybė, UAB „B“, UAB „G“, UAB „R“ pirmosios instancijos teismo nuosprendžio neapskundė, todėl, nėra žinoma kokia bausmė buvo paskirta šiems juridiniams asmenims. UAB „J“ buvo paskirta juridinio asmens likvidavimo bausmė. Ši byla, galėtų būti, akivaizdus juridinių asmenų bendrininkavimo pavyzdys.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtoje baudžiamojoje byloje⁹⁸, buvo pastebėtas atvejis, kai pirmosios instancijos teismas buvo taikęs bendrininkavimą juridiniam asmeniui, kaip atsakomybę sunkinančią aplinkybę, tačiau jau apeliacinėje instancijoje, ši nutarties dalis buvo panaikinta.

Įdomu tai, kad 2005 m. birželio 30 d. įstatymu⁹⁹, BK 249 straipsnis (nusikalstamas susivienijimas) buvo papildytas 4 dalimi, nustatančia ir juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę, už dalyvavimą nusikalstamame susivienijime. Nusikalstamas susivienijimas, laikomas viena iš bendrininkavimo formų, pagal kurią, vadovaujantis šiuo BK specialiosios dalies straipsniu, gali atsakyti ir juridinis asmuo. Vadovaujantis, BK 24 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu apibrėžimu, juridinis asmuo negali būti nusikalstamos veikos bendrininkas. Todėl, susiklosto situacija, kad BK bendroji dalis prieštarauja BK specialiajai daliai. Pastebėtina, kad iki šiol nėra rasta teismų praktikos, kada juridinis asmuo pripažįstamas priklausantis nusikalstamui susivienijimui. Baudžiamosios teisės vadovėlyje¹⁰⁰, pateikta pozicija, kad, tam tikrais atvejais, juridiniam asmeniui gali būti inkriminuojamas bendrininkavimas (BK specialiojoje dalyje numatytais atvejais), tačiau, juridinis asmuo negali būti tiesioginiu bendrininkavimo subjektu.

Autorės nuomone, kadangi juridinis asmuo yra pilnavertis baudžiamosios teisės subjektas, jis taip pat gali būti ir bendrininkas darant nusikalstamą veiką. Juolab, jei laikoma, kad juridinis asmuo gali priklausyti nusikalstamam susivienijimui, nėra suprantama, kodėl, juridinio asmens priklausymas bendrininkų ar organizuotai grupei yra neįmanomas. Juridinis asmuo gali būti organizatorius bendrininkaujant, kai nusikalstama veika daroma bendrininkų grupe, kai per juridinio asmens veiklą yra organizuojamas,

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-130-693/2017;

⁹⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 1471, 199¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsniais įstatymas, Valstybės žinios, 2005-06-30, Nr. 81-2945;

¹⁰⁰ ŠVEDAS G., ABRAMAVIČIUS A., PRAPIESTIS J., BIELIŪNAS E. Lietuvos Baudžiamoji teisė Bendroji dalis, 2019;

kontroliuojamas nusikaltimas. Taip pat, manytina, kad juridinis asmuo gali būti vykdytojas, kai juridinio asmens veikloje atliekami veiksmai, sąlygojantys nusikalstamos veikos padarymą. Juridinis asmuo taip pat gali būti padėjėjas ir teikti bendrininkams valinę (naudotis juridinio asmens resursais) ar intelektualinę (naudotis, juridinio asmens viduje, žinoma ar gaunama informacija) pagalbą. Taip pat gali būti kurstytojas, pavyzdžiui, kurstant juridinio asmens darbuotojus (žadant geresnes darbo sąlygas, atlygį), prisidėti prie nusikalstamos veikos. Kvalifikuojant nusikalstamą veiką, būtų naudinga atskirti juridinio asmens valdymo organo veiksmus, kada asmuo veikia kaip juridinis asmuo, o kada kaip fizinis. Bendrininkavimo instituto taikymas padėtų atskleisti neigiamą juridinio asmens valdymo politiką, organizacinę struktūrą, kenksmingumą juridinio asmens darbuotojams bei kitiems asmenims, nes būtų analizuojami, būtent, juridinio asmens veiksmai.

Tokiu atveju, jei nusikalstama veika padaroma tik juridinio asmens interesais, bet pats juridinis asmuo su veika nesusijęs, tik gauna finansinę ar kitokią naudą, bendrininkavimo institutas neturėtų būti aktualus juridiniams asmenims. Tačiau, tokiu atveju, kai paveikiama visa juridinio asmens organizacinė struktūra, darbuotojai įsitraukę į nusikalstamą veiką, naudojama juridinio asmens infrastruktūra, finansiniai ištekliai, nusikalstama veika vykdoma juridinio asmens veiklos metu, manytina, kad juridinio asmens vertinimas, kaip nusikalstamos veikos bendrininko, būtų naudingas kvalifikuojant nusikalstamą veiką. Tokia veika parodo didesnę paties juridinio asmens pavojingumą bei įsitraukimą į nusikalstamą veiką. Siūlytina, pakeisti BK 24 straipsnio 1 dalį ir suformuluoti ją taip: *„Bendrininkavimas yra tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių šio kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenų arba juridinių asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką“*. Pakeitus BK 24 straipsnio 1 dalį, atsirastų galimybė taikyti BK 249 straipsnio 4 dalį ir juridinio asmens galimybė būti nusikalstamos veikos bendrininku būtų aiški.

3. JURIDINIO ASMENS ATLEIDIMAS NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS

BK VI skyriuje, numatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai. Asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, tokiu atveju, kai: veika prarado pavojingumą (BK 36 str.), dėl nusikalstamos veikos mažareikšmiškumo (BK 37 str.), kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius (BK 38 str.), kai yra atsakomybę lengvinančių aplinkybių (BK 39 str.), kai teikiama pagalba, atskleidžiant kitas nusikalstamas veikas (BK 39¹ str.), taip pat, yra numatyta galimybė, atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 str.). Iš šio skyriaus straipsnių neaišku, ar jie gali būti taikomi ir juridiniams asmenims, ar yra skirti išimtinai fiziniams asmenims. Pavyzdžiui, nėra aišku, ar atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą gali būti taikomas juridiniams asmenims. Analizuojant BK 40 straipsnio turinį, matyti, kad laiduotojas gali būti kaltininko tėvai, giminaičiai ar kiti teismo pasitikėjimo verti asmenys. Tokia straipsnio formuluotė suponuoja, kad šios nuostatos gali būti taikomos tik fiziniams asmenims, nes juridinis asmuo giminaičių ar tėvų negali turėti. Tačiau, nors juridinis asmuo neturi tėvų ar giminaičių, galbūt, teismo pasitikėjimo vertas asmuo gali laiduoti už juridinį asmenį? Vertinant laidavimo galimybes, svarbu atsižvelgti į formuojamą teismų praktiką, nes šio straipsnio taikymas juridiniam asmeniui nėra aiškus.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė kad, pagal BK 36 straipsnį (kai nusikalstama veika prarado pavojingumą) nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti atleidžiamas ne tik fizinis, bet ir juridinis asmuo¹⁰¹. Nutartyje, teismas išaiškino, kad sprendžiant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą juridiniam asmeniui, reikėtų atkreipti dėmesį į juridinio asmens statuso specifiką. Tuo atveju, kai pasikeičia juridinio asmens savininkai/vadovybė, reikia įvertinti ar nauji savininkai galėjo žinoti apie juridinio asmens padarytas nusikalstamas veikas, ar buvo suinteresuoti jų rezultatais, ar galėjo žinoti apie gresiančią baudžiamąją atsakomybę. Vertinant nusikalstamos veikos pavojingumą, svarbu nustatyti ar naujieji savininkai perėmė juridinio asmens veiklos politiką, organizacinę struktūrą. Teismas išaiškino, kad vien faktas, kad įmonė yra pertvarkoma, o ne likviduojama, negali atimti galimybės taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės. Taigi, viena iš prielaidų, atleisti juridinį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, yra įmonės valdymo organų pasikeitimas, kai dėl to

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84/2012;

nusikalstama veika praranda pavojingumą. Kitoje panašioje byloje¹⁰², Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, kuria juridinis asmuo buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės. Apeliacinės instancijos teismas išaiškino, kad *„pasikeitus juridinių asmenų formai, negalima teigti, kad iš esmės buvo tik formalus juridinių asmenų pasikeitimas, neturintis reikšmės pasikeitusio juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei. Baudžiamoji teisė, skirtingai negu civilinė teisė, nenumato, kad baudžiamoji atsakomybė gali būti perkeliama kitam asmeniui, kuris nėra padaręs nusikalstamos veikos.“* Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad *„juridinio asmens pertvarkymas nėra pagrindas atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pertvarkytoją, kaip juridinį asmenį. Toks atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas Lietuvos Respublikos BK nenustatytas“*. Dar vienoje, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamojoje byloje¹⁰³, buvo pasiremta prieš tai analizuojama nutartimi ir taip pat nurodyta, kad *„teisinės formos pakeitimas nėra juridinio asmens pabaiga“*. Atkreiptinas dėmesys, kad šiose bylose nebuvo vertinama galimybė atleisti juridinį asmenį, praradus veikai pavojingumą.

Teismų praktikoje yra ir daugiau pavyzdžių, kada juridinis asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai veika prarado pavojingumą. Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje¹⁰⁴ teismas, vertindamas nusikalstamos veikos pavojingumo praradimą, dėl mokesčių nesumokėjimo, atsižvelgė į tai, kad pelno mokesčio nepriemoka egzistavo tik keletą dienų ir tai buvo prieš 3 metus, toks įtarimas negali būti pateisinamas po savanoriško padarinių panaikinimo. Taigi, juridinis asmuo buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, praradus veikai pavojingumą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtoje byloje¹⁰⁵, taip pat, buvo svarstytas pagrindas atleisti juridinį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, praradus veikai pavojingumą. Pirmosios instancijos teismas rėmėsi aplinkybėmis, kad kaltinamasis moka mokesčius valstybei bei tinkamai vykdo prievoles, todėl juridinis asmuo yra praradęs pavojingumą. Lietuvos Aukščiausiasis teismas nurodė, kad mokesčių mokėjimas valstybei, tinkamas prievolių vykdymas yra įprastos kiekvienai teisėtą veiklą vykdančiai įmonei, todėl nusprendė, kad nėra pagrindo juridinį asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 36 straipsnį.

Teismų praktikoje yra pavyzdžių, kai juridinis asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, dėl veikos mažareikšmiškumo. Šiaulių apygardos teismo

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-355/2010;

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-581/2010;

¹⁰⁴ Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-379/2012;

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2012;

nagrinėjamoje byloje veika buvo pripažinta mažareikšme, kai įmonė, veikdama per savo vadovą, suklastojo bei realizavo dokumentus, tačiau, niekam nepadarė didelės žalos, todėl veika laikytina mažareikšme ir įmonė buvo atleista nuo baudžiamosios atsakomybės¹⁰⁶. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas¹⁰⁷ taip pat vertino kilusią žalą, svarstant galimybę atleisti juridinį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, dėl veikos mažareikšmiškumo. Teismas nurodė, kad esminės žalos įstatymo ginamoms vertybėms padaryta nebuvo, nors ir formaliai yra nustatyti nusikalstamos veikos požymiai, laikytina, kad tokia veika yra mažareikšmė ir taikyti baudžiamąją atsakomybę yra netikslinga. Kitoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtoje byloje¹⁰⁸ juridinis asmuo buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, nes suklastojant dokumentus nebuvo padaryta žala, niekas nepareiškė civilinio ieškinio, taip pat nustatyta, kad nuteistieji šią veiką padarė nesiekdami asmeninės naudos, o tik stengėsi neprarasti projektų finansavimo, todėl veika laikytina mažareikšme.

Pastebima ir teismų praktikos, kada juridinis asmuo yra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai susitaiko su nukentėjusiuoju. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtoje byloje¹⁰⁹ juridinis asmuo buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai susitaikė su nukentėjusiuoju. Kitoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje¹¹⁰ buvo vertinamas juridinio asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, susitaikius su nukentėjusiuoju, tačiau, šioje byloje juridinis asmuo nebuvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, nes nebuvo tinkamo juridinio asmens įgaliojimo, suteikiančio teisę susitaikyti su nukentėjusiu.

Vertinant juridinių asmenų atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo aktyviai padėjo atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytas veikas, darytina išvada, kad iš BK turinio ir esamos teismų praktikos toks atleidimo pagrindas negali būti taikomas juridiniams asmenims. Tačiau, kaip minėta, pagal BK, juridinis asmuo gali atsakyti už dalyvavimą nusikalstame susivienijime, taigi, būtų logiška, kad juridinis asmuo galėtų ir išduoti nusikalstamo susivienijimo bendrininkus. Tačiau įstatymų leidėjas turėtų apsispręsti dėl galimumo juridiniam asmeniui būti nusikalstamos veikos bendrininku ir tik tada, būtų galima, svarstyti tokią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės galimybę.

¹⁰⁶ Šiaulių apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-36-309-2012;

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-543/2009;

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-4-689/2019;

¹⁰⁹ Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-363/2010;

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-117/2005;

Išanalizavus teismų praktiką, darytina išvada, kad juridinis asmuo gali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės ir jam yra taikomos BK VI skyriaus nuostatos. Juridinio asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ar dėl pagalbos atskleidžiant nusikalstamą veiką, analizuojant teismų praktiką, rasta nebuvo. Todėl kyla klausimas ar tokia galimybė yra iš vis įmanoma. Manytina, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, juridiniams asmenims gali būti taikomas. Tačiau atleidžiant juridinį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, turėtų būti kitoks laiduotojo vertinimas. Juridinio asmens laiduotojas turėtų gerai išmanyti atleidžiamo nuo baudžiamosios atsakomybės juridinio asmens veiklą, sugebėti užtikrinti juridinio asmens efektyvią kontrolę. Spręsti dėl juridinio asmens laiduotojo tinkamumo turėtų teismai, todėl, kad priklausomai nuo juridinio asmens veiklos, laiduotojo tinkamumo vertinamas gali būti skirtingas. Tačiau iš BK turinio turėtų būti aišku, kokie pagrindai yra taikomi juridiniams asmenims ir kurie netaikomi.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI:

1. Baudžiamajame įstatyme juridinio asmens samprata nėra įtvirtinta, todėl vertinant juridinį asmenį kaip baudžiamosios atsakomybės subjektą, yra svarbios civilinės teisės nuostatos. Juridinis asmuo turi savo identitetą, charakteristiką, organizacinę struktūrą, veiklos politiką ir gali būti pavojingas visuomenei, todėl yra laikomas pilnaverčiu baudžiamosios atsakomybės subjektu. Juridiniam asmeniui baudžiamoji atsakomybė kyla tik tuo atveju, kai yra įrodyta fizinio asmens – juridinio asmens darbuotojo – kaltė padarius nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais.
2. Juridiniams asmenims taikomų bausmių bei baudžiamojo poveikio priemonių sąrašas BK, lyginant su Europos Sąjungos Tarybos rekomendacijomis bei kitų valstybių baudžiamaisiais kodeksais, yra per siauras. Lietuvoje juridiniams asmenims dažniausiai skiriama švelniausia bausmė – bauda. BK nenumatyta galimybė juridiniams asmenims pakeisti baudos bausmę ar skirti švelnesnę bausmę. Siūlytina papildyti BK 43 straipsnio 1 dalį, numatant galimybę juridiniams asmenims skirti teismo priežiūrą ir viešųjų paslaugų teikimą.
3. Teismas, skirdamas bausmę juridiniam asmeniui, vertina padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, kaltės formą ir rūšį, nusikalstamos veikos stadiją, nusikalstama veika padarytą žalą. Kaltininko asmenybė paprastai nėra vertinama ir yra daugiau siejama su fiziniu asmeniu. Teismas, skirdamas bausmę juridiniam asmeniui, be BK 54 straipsnyje numatytų bendrųjų bausmės skyrimo pagrindų, papildomai atsižvelgia ar juridinis asmuo yra vykdomas veiklą, į juridinio asmens teisinį statusą (ar įmonė bankrutuojanti), vertina finansinę juridinio asmens padėtį, mokumą, gaunamą pelną, dirbančių asmenų skaičių. Visgi pastebėtina, kad šios aplinkybės teismų praktikoje vertinamos itin retai. Siūlytina papildyti BK 54 straipsnį 4 dalimi, joje išvardijant aplinkybes, į kurias atsižvelgia teismas, skirdamas bausmę juridiniams asmenims: nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnis, kaltės forma ir rūšis, nusikalstamos veikos stadija, atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes, nusikalstama veika padaryta žala, teisinis juridinio asmens statusas, įmonės organizacinė struktūra, veiklos politika, finansinė padėtis, darbuotojų skaičius, mokumas, gaunamas pelnas.
4. Be bendrųjų bausmės skyrimo pagrindų, skiriant bausmę juridiniam asmeniui yra taikomos ir kitos bausmės skyrimo taisyklės: bausmės skyrimas už rengimąsi ar pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką, atsakomybę lengvinančios bei sunkinančios aplinkybės, bausmės skyrimas už kelias nusikalstamas veikas,

bausmės skyrimas bylą išnagrinėjus supaprastinto proceso tvarka ar atlikus sutrumpintą įrodymų tyrimą. Kitos bausmės skyrimo taisyklės taikomos tik fiziniams asmenims ir nėra teismų praktikos, kad šiomis taisyklėmis būtų vadovaujamasi skiriant bausmę juridiniam asmeniui. Siūloma BK 57, 59, 60, 61, 63, 64¹ straipsnius, į kuriuos teismas atsižvelgia skirdamas bausmę juridiniam asmeniui, papildyti dar viena dalimi, numatant, kad šis straipsnis gali būti taikomas ir juridiniams asmenims. Taip pat, siūloma papildyti BK 55 straipsnį 2 dalimi ir suformuluojant ją taip: „*Juridiniam asmeniui pirmą kartą teisiamam už neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, teismas paprastai skiria su juridinio asmens veiklos apribojimo nesusijusias bausmes. Skirdamas juridinio asmens veiklos apribojimo ar likvidavimo bausmę, teismas privalo motyvuoti savo sprendimą*“.

5. Skirdamas bausmę juridiniams asmenims, teismas atsižvelgia į šias atsakomybę lengvinančias aplinkybes: prisipažinimą ir nuoširdų gailėjimąsi, atlygintą žalą. Kai kurios aplinkybės, pavyzdžiui, ribotas pakaltinamumas, apsvaiginimas prieš valią, pagal savo turinį akivaizdžiai skirtos išimtinai fiziniams asmenims ir juridiniams asmenims netaikomos. Kyla abejonių, ar į kai kurias BK 59 straipsnyje išvardytas aplinkybes gali būti atsižvelgiama skiriant bausmę juridiniam asmeniui, pavyzdžiui, provokuojantis ar rizikingas nukentėjusio elgesys ar nepavykęs savanoriškas atsisakymas padaryti nusikalstamą veiką, suteikimas pagalbos, aktyvus bandymas išvengti sunkesnių padarinių, nes jos tiesiogiai susijusios su pačia nusikalstama veika, tačiau teismų praktikos pavyzdžių, kad į šias aplinkybes būtų atsižvelgta skiriant bausmę juridiniam asmeniui rasta nebuvo.
6. Dauguma atsakomybę sunkinančių aplinkybių gali būti ir yra vertinamos skiriant bausmę juridiniams asmenims, nes jos yra glaudžiai susijusios su padaryta nusikalstama veika. Kyla abejonių, ar juridiniams asmenims gali sunkinti atsakomybę tai, kad nukentėjusysis asmuo buvo kankinamas ar tyčiojamas iš jo, kad nusikalstama veika siekiama išreikšti neapykantą asmenų grupei dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, kilmės, socialinės, padėties, tikėjimo, įsitikinimo ar pažiūrų. Kadangi atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas yra baigtinis, siūlytina į BK 60 straipsnio 1 dalį įtraukti 14-ą aplinkybę – *neigiama juridinio asmens organizacinė kultūra ir veiklos politika*.
7. Teismų praktikoje juridiniam asmeniui bendrininkavimo institutas nėra taikomas. Taigi juridinio asmens vadovas gali bendrininkauti su kitais fiziniais asmenimis, tačiau skiriant bausmę juridiniam asmeniui už tapatų nusikaltimą, bendrininkavimo

požymis nebus taikomas. Bendrininkavimas juridiniams asmenims nėra vertinamas ir kaip atsakomybę sunkinanti aplinkybė. Pastebėta BK bendrosios ir specialiosios dalies normų kolizija: BK numatyta galimybė taikyti atsakomybę juridiniam asmeniui už dalyvavimą nusikalstamame susivienijime (BK 249 straipsnio 4 dalis), tačiau, vadovaujantis BK bendrojoje dalyje įtvirtinta bendrininkavimo sąvoka (BK 24 straipsnio 1 dalis) bendrininku gali būti tik fizinis asmuo. Siūlytina juridiniams asmenims taikyti bendrininkavimo institutą, nes jei juridinis asmuo yra laikomas pilnaverčiu subjektu, jis turėtų galėti būti ir bendrininku vykdant nusikalstamą veiką, be to, bendrininkavimo požymis rodytų didesnę juridinio asmens pavojingumą. Siūlytina pakeisti BK 24 straipsnio 1 dalį ir suformuluoti ją taip: „*Bendrininkavimas yra tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių šio kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenų arba juridinių asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką*“.

8. Juridinis asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai veika praranda pavojingumą, dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo, susitaikius su nukentėjusiuoju asmeniu, esant atsakomybę lengvinančių aplinkybių. Juridinis asmuo negali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir dėl pagalbos atskleidžiant nusikalstamą veiką, išduodant nusikaltimo bendrininkus. Kadangi bendrininkavimas teismų praktikoje juridiniams asmenims nėra taikomas, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės padedant atleisti nusikalstamą veiką ir išduodant bendrininkus juridiniam asmeniui negalimas, tačiau dėl atleidimo pagal laidavimą kyla abejonių, nes teoriškai toks juridinių asmenų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas yra įmanomas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTAI:

1. *Lietuvos Respublikos Konstitucija* Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30);
2. *Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas*. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741;
3. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsniais įstatymas*, Valstybės žinios, 2005-06-30, Nr. 81-2945;
4. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43, 47, 54, 62, 63, 64, 681, 682, 71, 75, 90, 226 ir 227 straipsnių pakeitimo įstatymas*, Valstybės žinios, 2017-10-05, Nr. 15859;
5. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 85, 92 IR 243 straipsnių pakeitimo įstatymas*, Valstybės žinios, 2019-07-05, Nr. 11177;
6. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas* Valstybės žinios, 2002-04-09, Nr. 37-1341;
7. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387,390 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas Nr. XII-2781*, Valstybės žinios, 2016-11-10, Nr. 2016-26877;
8. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas*. Valstybės žinios 2000-09-06, Nr. 74-2262;
9. *Lietuvos Respublikos socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymas* Valstybės žinios, 2008-07-22, Nr. 83-3294;
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas *Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo*, Valstybės žinios, 2008-10-21, Nr. 121-4608.

UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISĖS AKTAI:

11. *Criminal Code of the Slovak Republic* (2005) [interaktyvus] <
https://www.legislationline.org/download/id/3763/file/Slovakia_CC_2005_en.pdf
>;

12. *Criminal Law of the Republic of Latvia* (1998, amended 2018) [interaktyvus] < https://www.legislationline.org/download/id/8266/file/Latvia_CC_1998_am2018_en.pdf >;
13. *Criminal Code of the Republic of Estonia* (2001, amended 2019) [interaktyvus] < https://www.legislationline.org/download/id/8244/file/Estonia_CC_am2019_en.pdf >;
14. *Criminal Code of the Kingdom of Spain* (1995, as of 2013) [interaktyvus] < https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf >;

TARPTAUTINIAI IR EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS AKTAI:

15. *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija* // Žinios, 1995, Nr. 40-987;
16. Europos Sąjungos Tarybos 2002 m. liepos 19 d. sprendimas 2002/629/TVR *dėl kovos su prekyba žmonėmis* [interaktyvus] <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32002F0629>>;
17. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR *dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo*. 2005 m. vasario 24 d [interaktyvus] < <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:LT:PDF> >;

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO NUTARIMAI:

18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. nutarimas „*Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*“ // Valstybės žinios, 2009, Nr. 69-2798;

SPECIALIOJI LITERATŪRA:

19. ABRAMAVIČIUS A., BARANSKAITĖ A., ČEPAS A., ŠVEDAS G., DRAKŠTAS R., DRAUKŠIENĖ A., FEDOSIUK O., IVOŠKA G., JATKEVIČIUS A., MILINIS A., MILIUS V., PAVILIONIS V., PRAPIESTIS J., SOLOVEIČIKAS D., ŠULIJA G. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras (Bendroji dalis)*, 2004;
20. BUCY P. H. *Corporate Ethos: A Standart for Imposing Corporate Criminal Liability //Minnesota Law Review*, 1991;
21. DRAKŠTAS R. *Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problematika*, 2004;
22. DRAKŠAS, R. *Ar pagrįstai ribojamas juridinių asmenų, kurie gali būti laikomi baudžiamosios atsakomybės subjektais, ratas?* 2011;
23. PAUŽAITĖ R. Iš nusikalstamos veikos gautas turtas kaip konfiskuotino turto rūšis, 2009 [interaktyvus] < <https://www.mruni.eu/upload/iblock/29c/11pauzaite.pdf> >;
24. SNIDER, Laureen. *Bad Business. Corporate Crime in Canada*. Toronto: Nelson, 1993;
25. SOLOVEIČIKAS, D. *Šiuolaikinės juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės realizavimo doktrinos*. Teisė 2003;
26. SOLOVEIČIKAS D. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai)*, Justitia 2006;
27. SOLOVEIČIKAS, D. *Bausmių skyrimo juridiniams asmenims taisyklės ir jų taikymo problemos*, Teisė 2006;
28. ŠULIJA V., ŠULIJA G. *Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje*, 2003.;
29. ŠVEDAS G., ABRAMAVIČIUS A., PRAPIESTIS J., BIELIŪNAS E. *Lietuvos Baudžiamoji teisė Bendroji dalis*, 2019;
30. ŠVEDAS, G. *Kai kurie probleminiai juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės aspektai Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje ir baudžiamosios justicijos doktrinoje. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2011;
31. ŠVEDAS, G. *Europos Sąjungos baudžiamoji teisė ir jos įtaka Lietuvos baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutams*. Teisė, 2010;

TEISMŲ PRAKTIKA:

32. Periscope v. France (11760/85) [1992] ECHR 43 (26 March 1992);
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-80-1073/2019;
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-4-689/2019;
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-4-689/2019;
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-108-628/2019;
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126-693/2018
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-8-788/2018;
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018;
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92-719/2018;
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-76-1073/2018;
42. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-8-788/2018;
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-28-303/2017;
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-235-648/2017;
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-30-788/2017;
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-28-303/2017;
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-183-648/2017;
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-183-648/2017;
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-108-697/2017;

50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-235-648/2017;
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-130-693/2017
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-30-788/2017;
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-387-677/2015;
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-620-677/2015;
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr.2K-560/2014;
56. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-27/2014;
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-277/2014;
58. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-596/2012;
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-646/2012;
60. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84/2012
61. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012;
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2012;
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2012;
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-345/2011;
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-269/2010;
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-355/2010;
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-581/2010;
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-511/2010;
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-582/2010;
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-543/2009;
71. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-1-449/2019;
72. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-117/2005;
73. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-258-616/2019
74. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-131-483/2015;
75. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-131-483/2015;
76. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-1-449/2019;
77. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-379/2012;
78. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-363/2010;

79. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-294/2008;
80. Kauno apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-93-651/2019;
81. Kauno apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-106-107-2009;
82. Klaipėdos apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-66-380/2019;
83. Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-105-606/2018;
84. Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-102-593/2018;
85. Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-494-113-2009;
86. Panevėžio apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3-366/2012;
87. Šiaulių apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-80-309/2017;
88. Šiaulių apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-36-309-2012;
89. Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-23-312/2018;
90. Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-50-487/2014;
91. Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-252-66/2010;
92. Alytaus rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-23-572/2011;
93. Kauno apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-533-573/2015;
94. Klaipėdos miesto apylinkės teismo. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-25-606/2015;
95. Klaipėdos rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-8-586/2012;
96. Marijampolės apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-121-416/2018;
97. Šiaulių miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-63-716/2011;
98. Utenos rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-61-373/2011;
99. Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2098-929/2019;
100. Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1044-908/2019;
101. Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-115-1058/2018;

102. Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-132-1035/2018;
103. Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-141-1017/2018;
104. Vilniaus miesto apylinkės teismas nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-52-303/2013;
105. Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2503-119/2013;
106. Vilniaus rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-4-457/2014.

SANTRAUKA

Darbe analizuojamas bausmės skyrimo juridiniam asmeniui reglamentavimas bei ypatumai. Lietuvos baudžiamojoje teisėje bausmės skyrimas juridiniams asmenims yra mažai analizuotas, teisinėje literatūroje galima rasti tik tam tikrą šios temos aspektų analizę. BK nėra įtvirtinto bausmės skyrimo reglamentavimo, skirto išimtinai juridiniams asmenims. Šiame darbe yra atlikta BK ir teismų praktikos analizė, bausmės skyrimo juridiniam asmeniui klausimais. Išanalizuotos BK įtvirtintos bausmės skyrimo taisyklės bei aptarta kiekvienos iš šių taisyklių taikymo galimybė juridiniams asmenims. Darbe taip pat yra aptartos BK įtvirtintos bausmės ir baudžiamojo poveikio priemonės, skiriamos juridiniams asmenims. BK numatytos bausmės juridiniams asmenims yra lyginamos su užsienio valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose įtvirtintomis bausmėmis bei Europos Sąjungos Tarybos rekomendacijomis. Darbe analizuojama naujausia teismų praktika bausmės skyrimo juridiniams asmenims klausimais. Darbo pabaigoje, suformuotos išvados bei pateikiami pasiūlymai Lietuvos įstatymų leidėjui, kaip turėtų būti tobulinamos BK nuostatos, kad bausmės skyrimo reglamentavimas juridiniams asmenims būtų aiškesnis bei atitiktų formuojamą teismų praktiką.

SUMMARY

Punishment Imposition on Legal Persons

In this masters final thesis is being analysed how specific imposition of penalties apply to legal persons within the criminal justice system. Imposition of penalties in Lithuanian criminal law, for legal persons is poorly analysed, only certain aspects. There are no specific articles in the criminal code for legal persons. There are just main norms in criminal code, which more specifically dedicated to the natural person. The rules of punishment imposed in the Criminal Code were analyzed and the possibility of applying each of these rules to legal persons was discussed. The penalties provided for in the Criminal Code for legal persons are compared with the penalties provided for in the criminal codes of foreign states and the recommendations of the Council of the European Union. In this work has been analysed the newest Lithuanian case law studies and their practical applications for the punishment of legal persons. At the conclusion of this thesis there are some suggestions for the Lithuanian Law legislators regarding how the provision of criminal law could be adjusted so that the regulation for legal persons would be clearer and would also match application of case law.